ધર્માચાર્યની બદનક્ષી

અને

નિંદાખોરને સજા

પૃષ્ઠ સંખ્યા

[illegible]૦૮

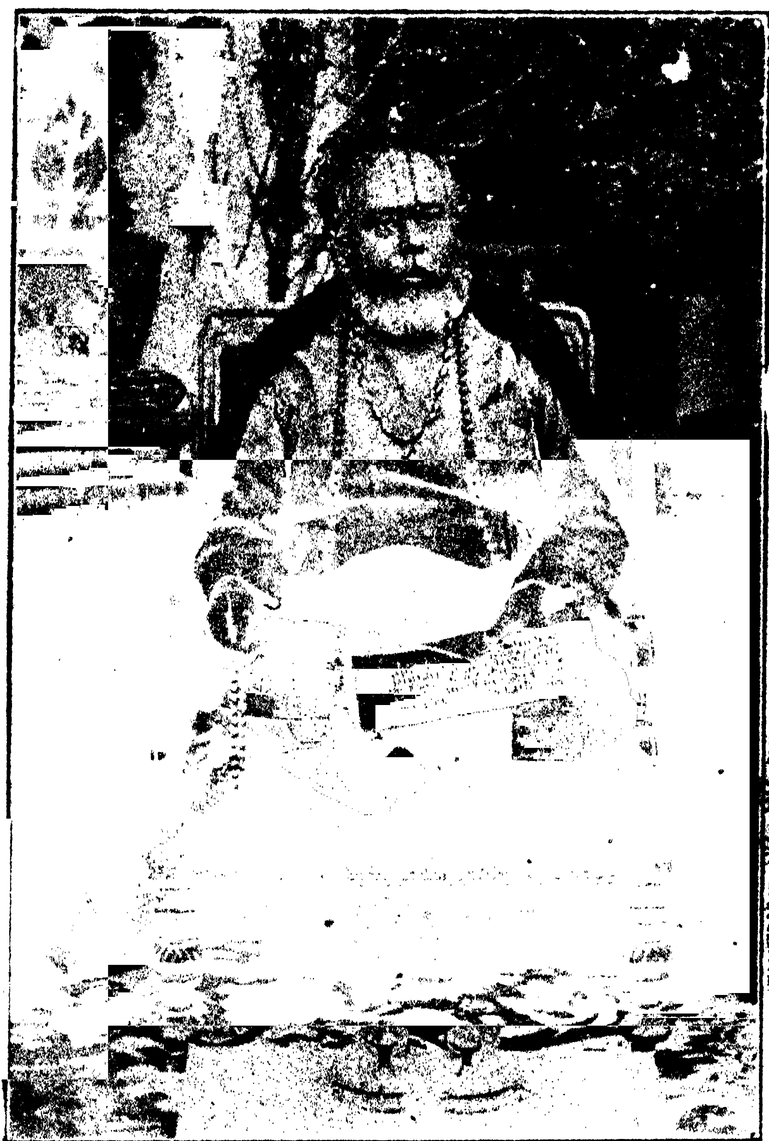
વિષયો.

[illegible]ી શ્રી ૬ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજી મહારાજશ્રી ઉપર

[illegible]યા આક્ષેપો કરનાર '[illegible]'ના પ્રવાસી પાગલને

થયલી સજાનો હેવાલ.

બે આના.

વિશ્વમાન્ય જગદ્‌ગુરુ ગોસ્વામી શ્રી ૬ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજી
મહારાજ.

ધર્માચાર્યની બદનક્ષી

અને

નિંદાખોરને સજા

મુંબઈના મશહૂર વૈષ્ણવ શહેરી શેઠ આગજી સરજીએ
‘પોલ’ પત્રના તંત્રી ‘પ્રવાસી પાગલ’ને મુંબાઈની
ફોજદારી કોરટમાં ઘસડીને કરાવેલી સજાનો
હેવાલ, અને ન્યાયમૂર્તિનો ચુકાદો
વર્તમાનપત્રોના અભિપ્રાયો.

પ્રકાશક :
વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી.

સં. ૧૯૮૩ પ્રત ૩૦૦ સને ૧૯૨૬

મૂલ્ય બે આના.

રણુસંગ્રામ.

ભારતવર્ષમાં હાલની કેલવણી પામેલાઓ બે હપતે વહેંચાયલા છે. એક મોટો વર્ગ એવો છે કે, જેમને આર્યસંસ્કૃતિ તરફ પૂર્ણ માન છે અને તેનાં સંરક્ષણ પૂરતું જ વિદેશી અને વિધર્મી તત્ત્વ સારૂં હોય તો તે ગ્રહણ કરવા તૈયાર છે. કેળવાયલાઓમાં એક આંગળીને ટેળવે ગણાય તેવો વર્ગ એવો છે કે, જેનો આદર્શ યુરોપ દેશ જ છે. આ વર્ગ એમ માને છે કે, જ્યાંસુધી આપણો સમાજ, ધર્મ અને રાજ્યનો આદર્શ યુરોપ જેવો નહિ બને ત્યાંસુધી આપણો ઉદય નથી. આ વર્ગ ખ્રિસ્તી મીશનરીઓ અને યુરોપના વિચારકોના વિચારોનો ગુલામ બનેલો છે. આ બે વર્ગ ઉપરાંત દેશમાં એક મહાન્ સ એવો છે કે, જેને ચાલુ કેલવણીનો ચેપ લાગેલો નથી અને જે પોતાના દેશના પ્રાચીન આદર્શોને જ જાળવી રહ્યો છે.

ઉપર જણાવેલા વર્ગોમાંનો વચલો વર્ગ, કે જે પોતાને 'સુધારક'ના ભભકાભર્યા નામથી ઓળખાવે છે, તેણે બીજા બે વર્ગ સામે લડાઇ જાહેર કરી છે. વર્ષોથી આ કહેવાતા સુધારકો પોતાની વિદેશી અને વિધર્મી મુરા પૂરી કરવા માટે આર્યસંસ્કૃતિ તરફ હુમલો કરતા રહ્યા છે. તેમાંએ ગુજરાતના કહેવાતા સુધારકોના હુમલાનું નિશાન તો આર્યસંસ્કૃતિના ઉચ્ચ આદર્શરૂપ શુદ્ધાદ્વૈતપુષ્ટિમાર્ગ તરફ જ છે. છેલ્લી સદીમાં તેવા અનેક હુમલાઓ થયા છે, પણ પ્રભુએ તે બધા પાછા હટાવ્યા છે. ૬૦ વર્ષ ઉપર પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવોની સંખ્યા ૧૦ લાખની કહેવાતી હતી, તે આજે

૬૫ લાખની છે અને હવે કદાચ કરોડોની થશે. એ રીતે સુધારકોના હાથ હેઠા પડયા છે.

દેશમાં વર્તમાનપત્રોના યુગનો સંચાર થયા પછી ગુજરાતી સુધારકોએ પોતાની લડાઇનો મોરચો પુષ્ટિમાર્ગ તરફજ માંડયો હતો અને પરિણામે પુષ્ટિમાર્ગના મહાન્ નેતા ગોસ્વામી શ્રી ૬ શ્રીયદુનાથજી મહારાજે નિંદાખોરોપર એક મુકદમો માંડયો હતો. આ ખટલામાં સુધારકોને સજા થઇ હતી પણ ન્યાય છણનારા યુરોપીઅન જડજો પુષ્ટિમાર્ગનું રહસ્ય સમજી શકયા નહિ, અને તે વખતે કોઇપણ અંગ્રેજી જાણનાર પુષ્ટિમાર્ગીય વિદ્વાન ન હતા; તેથી સંપ્રદાય ઉપર ઘણીજ ગલીચ ટીકાઓ યુરોપીઅન જડજોએ અજ્ઞાનતાથી કરી. સુધારકોએ આને પોતાનો વિજય માની લીધો.

સાઠ વર્ષ પછી તેવો જ હુમલો કહેવાતા સુધારકોએ ફરીને હાલમાં શરૂ કર્યો. તેની આગેવાની મી. લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસીએ લીધી. પહેલાંના સુધારકો તો પોતેજ લેખો લખીને હુમલો કરતા અને તેનું પરિણામ ભોગવવા તૈયાર થતા, પણ પોતાને ભાટીઆ-કોમના—એક ક્ષત્રિયકોમના ઓળખાવતા આ સુધારક બહાદુરે એક તદ્દન નાદાન અને નીચ માણુસને પૈસાની મદદ આપીને પડદાપાછળ રહેવાની બહાદુરી (!) બતાવી ! કહેવાતા સુધારકોના આ નવા હથીયારે—પ્રવાસી પાગલે—પુષ્ટિમાર્ગના ઇષ્ટદેવ શ્રીનાથજી, મૂલસ્થાપક જગદ્ગુરુ શ્રીવલ્લભાચાર્યજી, અન્ય સચ્ચરિત્ર વિદ્વાન નેતાઓ અને અનુયાયીઓ ઉપર તદ્દન જુઠ્ઠા આક્ષેપો જાહેરમાં મૂકવા માંડયા, જેના પરિણામે તેના પર લગભગ પંદરથી વીસ મુકદમાઓ મંડાયા છે. એ રીતે બન્ને પક્ષ વચ્ચે સંગ્રામ શરૂ થયો છે અને તેમાં વૈષ્ણવોની ફતેહ ઉપર ફતેહ થતી જાય છે અને સુધારક બહાદુરો બહાદુરીથી પાછા હટતા જાય છે !

સુધારકપક્ષના હુમલાઓ ઉપર હુમલા શરૂ થઇ ગયા. નિત્યલીલાસ્થ આચાર્યવર્ય જગદ્ગુરુ ગોસ્વામી શ્રી ૬ શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી મહારાજ ઉપર પણ ગલીચ આક્ષેપો થયા. એઓશ્રીની લોકપ્રિયતા મુલ્કમશહુર છે. કોઇપણ ભારતજાયો એઓશ્રીના પવિત્ર દર્શનથી મુગ્ધ બન્યાવિના નહિ જ રહ્યો હોય. હિન્દુ હો કે મુસલમાન, પારસી હો કે ઇસાઇ, રાવ હો કે શાંકર, જૈન હો કે સ્વામિનારાયણ, બધા એઓશ્રીને નમતા. આખો સંપ્રદાય, અથવા હીંદુ સમાજ એઓશ્રી માટે મગરૂર હતો. એઓશ્રી સામે આક્ષેપ કરનાર કોઇ માનવી તો ન જ હોય, પણ દાનવીજ હોય. એઓશ્રી ઉપર આક્ષેપ થતાંની સાથેજ એમના આદર્શ સેવક, ગુરુભાવનાનાં મૂર્તિમંત સ્વરૂપ, ભટ્ટીકુલના વીરક્ષત્રિય સેવક શેઠ પ્રાગજી સૂરજીએ સુધારક પક્ષ ઉપર અચાનક છાપો માર્યો. નિંદાખોરને તેઓ ન્યાયાલયમાં ઘસડી ગયા. કાયદાના સકંજામાં તેને બરાબર સપડાવ્યો. આ વખતે બન્ને પક્ષમાં ખૂબ ચકચાર ચાલી. શ્રીયુત પ્રાગજીશેઠે તન મન ધનના મહાન ભોગે મારેલો છાપો ફતેહમંદ થશે કે કેમ એ વિષે તટસ્થોને પણ સંદેહ થયા. પરિસ્થિતિ તદ્દન વિકટ બની ગઇ.

આ મુકદ્દમો સાધારણ ન હતો. પ્રવાસી પાગલે કરેલા આક્ષેપો પહેલાંના એક તેના જેવાજ માણસે છાપેલા હતા, તેના પરથી પાગલે પણ હુમલો કર્યો. આવો મુકદ્દમો હીંદુસ્થાનની કે વિદેશની કોરટમાં ક્વચિત જ ઉભો થયો હશે. મુંબાઇના મશહૂર સોલીસીટરો જયેષ્ઠારામ અને દાભોલકરની કુંઃ કે જે કાયદાના મહાન્ અનુભવી છે, જેઓએ હીંમતપૂર્વક આ કેસ હાથમાં લીધો હતો, તેમને પણ ધારાશાસ્ત્રીઓએ આ કેસથી હાથ ઉઠાવી લેવા કહ્યું હતું, પણ કાયદાના બારીક અભ્યાસી અને અનુભવી શ્રીયુત સોલીસીટર જયેષ્ઠારામભાઇને પૂરો વિશ્વાસ હતો કે, આ મુદ્દમામાં આપણી ફતેહજ

છે. છતાંએ જનસમૂહ તો સંદેહગ્રસ્તજ હતો. શેઠ પ્રાગજીભાઇને તો ગુરુદેવના વિજયમાં દઢ શ્રદ્ધા હતી. આ કાંઇ અંગત યુદ્ધ ન હતું. આવા યુદ્ધમાં જયપરાજય સાથે આખા સમૂહનો સુદઢ સંબંધ હોય છે. અહીં પણ તેમ જ હતું. લગભગ છ માસ સુધી આ મુકદ્દમો ચાલ્યો. સુધારકોનો આ હુમલો કેવો પોકળ છે એ ન્યાયમૂર્તિને સાફ સાફ માલુમ પડી ગયું. તેમણે આખરે ન્યાયપૂર્ણ ચુકાદો આપ્યો જે આ પુસ્તકાકારમાં પ્રકટ કર્યો છે. આખો ચુકાદો વાંચતાં, ન્યાયમૂર્તિની, ન્યાયપરાયણતા, અને કાયદામાં ઉંડા ઉતરીને ઇન્સાફ આપવાની રીત તરફ ખચિત જ માન ઉત્પન્ન થાય છે. તેમજ શેઠ પ્રાગજી સૂરજીને મળેલો વિજય, સુધારકપક્ષને જમીનદોસ્ત કરવા માટે તેમણે બતાવેલી વીરતા સંપ્રદાયમાં સુવર્ણાક્ષરે કોતરાઇ રહેશે.

આ આખો મુકદ્દમો શેઠ પ્રાગજીભાઈ છપાવવાના હતા, પણ કેટલાક સંયોગોથી તેમ થયું નથી; પણ મને તે છાપવાની એમણે મહેરબાની કરીને રજા આપી છે. તેમાં હાલતો આટલો જ ભાગ હું પ્રકટ કરૂં છું. ભવિષ્યમાં આખો મુકદ્દમો અંગ્રેજી અને ગુજરાતીમાં છપાશે. ખેદની વાત છે કે, સંપ્રદાયમાં આ વિષે બેદરકારી બતાવવામાં આવે છે. આ વિષે વાતચિત્ત થતાં, મુંબાઇના જાણીતા શહેરી પરમ ભગવદીય શેઠ રણછોડદાસ વરજીવનદાસ પેટલાદીએ પોણોસો રૂપીઆના ખરચે જજમેન્ટની કોરટની સહીવાલી નકલ અને તેનો તરજુમો મને પૂરો પાડયો અને તે હું વૈષ્ણવોના હાથમાં આજે મૂકવા શક્તિમાન્ થયો છું. આ સ્થળે તેમનો હું ઉપકાર માનું છું. જજમેન્ટનો તરજુમો 'હિંદુ-સ્થાન'નામના દૈનિક પત્રના હાલના તંત્રી શ્રીયુત હરિલાલ ભટ્ટ બી. એ. એઓએ કર્યો છે, અને તે વૈષ્ણવ મહાસભાના મંત્રી શ્રીયુત પ્રોફેસર જેઠાલાલ શાહ એમ. એ. એ તપાસી લીધો છે. શ્રીયુત સોલીસીટર જયેશા-

રામભાઈએ પણ આમાં મદદ કરી છે, એ બધાનો અહીં ઉપકાર માનું છું.

આ આખો કેસ સુધારકપક્ષ તરફથી બહાર પડયો છે. એને રંગબેરંગી ચિત્રોથી શણગાર્યો છે. કેટલીક ભળતી વિગતો પણ અંદર દાખલ કરી છે. વર્તમાનપત્રોનો મત તો જણાવે જ શાના? મી૦ લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી કે જેઓ મંદિરોને કુટ્ટણખાના કહેવા તયાર છે અને તેમાં પોતાનાં બહેરાં છોકરાંને જવા પણ દે છે, એમ આ કેસમાં કબૂલે છે, એવા બહાદુર (!) સુધારકનો ત્રણ રંગનો ફોટો એ પુસ્તકમાં છાપ્યો છે. પણ વર્તમાનપત્રોનો–તટસ્થ–પત્રોનો જ અભિપ્રાય શું છે એ જ્યારે વંચાશે ત્યારે "આ સાચ્ચા સુધારક"નું સ્વરૂપ બધા ઓળખશે અને તેમના હૃદયમાં "સાચા સુધારાની લાય લાગી" કે કેવળ નામ કાઢવાની લાય લાગી છે એ વાત ખુલ્લી થશે. વળી ઉક્ત પુસ્તક સત્યપ્રકાશકાર્યાલય તરફથી બહાર પડયું છે. અફસોસની વાત છે કે, 'સત્યનો પ્રકાશ' કરવાના આડંબર નીચે એ કાર્યાલયે આ કેસમાંની એક અગત્યની વાતને બીલકુલ ઢાંકી દીધી છે, કહો કે સત્યને ગુંગળાવી માર્યું છે. વાત એમ છે કે, પ્રવાસી પાગલનો કેસ ચાલુ હતો, તે વખતે મુંબાઇમાં માધવબાગમાં સર પુરુષોત્તમદાસ ઠાકોરદાસના પ્રમુખપણા નીચે ગંજાવર સભા મળી હતી અને તેમાં કહેવાતા સુધારકોની પોલ ખુલ્લી થઇ હતી. આથી પ્રવાસી પાગલે કોરટનો તિરસ્કાર કરવાનું તહોમત સર પુરુષોત્તમદાસ વગેરે વૈષ્ણવનેતાઓ ઉપર મુકીને હાઇકોર્ટમાં કેસ માંડયો હતો. આ કેસની અરજી સત્યપ્રકાશક કાર્યાલયે છાપી, પણ એ અરજી હાઇકોર્ટના ન્યાયમૂર્તિઓએ ઉરાડી મૂકી તે વાત એ સત્ય–ગડપ કાર્યાલયે જણાવી નહિ. ન્યાયમૂર્તિઓ સર મારટીન અને મી. મડગાંવકરે જણાવ્યું હતું કે; "અમે નથી ધારતા કે આ

લાયક કેસ છે, કે જેમાં રૂલ માગવાને કારણ મલ્યું હોય વળી ચીફ પ્રેસીડંસી મેજીસ્ટ્રેટની ફરીઆદ નથી તે બહુ અગત્યની બીના છે. આ સંયોગ વચ્ચે આ અરજ કાઢી નાંખવામાં આવે છે." આટલી નાની સરખી વિગત ઉરાડી મુકીને, સુધારકોની થયલી હાર, અને તેમના પર પડેલા જનસમાજના ફીટકાર પર મલપટો કરીને સત્ય-પ્રકાશક કાર્યાલયે પોતાનાં નામને ખૂબ દીપાવ્યું છે. પ્રભુ તેને સદ્બુદ્ધિ આપો.

છેવટે એક વાત જણાવવાની લાલચને હું થોભાવી શકતો નથી. મી. લક્ષ્મીદાસ તેરસી જેવાજ વૈષ્ણવોને સુધારવા નિકળેલા પરગજુ (!) મી૦ ધનજી લક્ષ્મીદાસ, કે જેઓ આ મુકદમામાં 'પોલ' ના સાક્ષી તરીકે આવ્યા હતા, તેમને ન્યાયમૂર્તિએ જે શાબાસપામરી ઓઢાડી છે, તે તો યાદગાર રહી જાય તેવી છે. નીચેના ન્યાયમૂર્તિના અક્ષરો કેવલ સત્યનો જ પ્રકાશ આપનારાં અણમોલ જવાહીરો જેવા છે અને તેનો પ્રકાશ મી૦ ધનજી લક્ષ્મીદાસ પોતાના જીવનમાં ઝીલે અને પરગજુપણાંનો સ્વાંગ પહેરીને પરોપદેશે પાંડિત્યં'' કરતાં થોડોક આંચકો ખાય એવી આશા સાથે હું વિરમીશ.

ન્યાયમૂર્તિના તે અક્ષરો આ છેઃ–" એટલે ડી. લક્ષ્મીદાસનો હેતુ કાંતો ખોટી વાતો ઉભી કરીને મહારાજોને ઉતારી પાડવા-નો અગર તો આવાં લખાણોથી અમુક વર્ગના માણસોમાં પોતાનાં પુસ્તકોનો પ્રચાર કરીને પૈસા મેળવવાનો હોવો જોઇએ."

અને 'પ્રવાસી પાગલ' કેવો છે? આપણે તેને ઓળખી ચુક્યા છીએ, છતાં 'સત્ય પ્રકાશ કાર્યાલયની' આંખો ઉઘાડવા માટે પાગલે પોતે પોતાનો પરિચય આપતાં 'પોલ' માં લખેલા શબ્દો ટાંકીશ.

"દુનીઆમાંના બદમાશોની ડાયરીમાં મારૂં પહેલું નામ છે અને આલમભરના કુલ શેતાનોનું ક્યુંબર કરીને તેમાંથી જે

અર્ક નીકળેલો, તે અર્કનું આ પાગલ શરીર છે." (જુઓ 'પોલ'નો સં. ૧૯૮૨ ના ભાદરવાના અંકનું પાનું ૭.)

ઉપર મુજબ જે માણસ પોતાના ભયાનક સ્વરૂપનો ઓળો ખુલ્લી રીતે બતાવતો હોય, તે માણસના જામીન થનાર, તેની કુમકે ચડીને સુધારો કરવાની "લાહ્ય" લાગેલી જણાવવા જાહેરમાં બહાર પડનાર અને તેવાના ફોટાઓ છાપીને, તેમને સુધારકોના આગેવાનો બનાવવા સત્યને નામે બહાર પડનાર માટે શું કહેવું ? તેમને લાયક એકે શબ્દ મળતો નથી.

ન્યાયમૂર્તિ રાંગણેકરનો આ ચુકાદો છાપીને બહાર પાડવા માટેનો ખાસ ઉત્સાહ પેદા કરનારા તો મારા મિત્ર અને અત્તર-અગરબત્તી વગેરેના જાણીતા મોટા વ્યાપારી સુગંધી કીસનદાસ પુરુષોતમદાસ છે, એ વાત પણ અહીં નોંધાવી ઘટે.

વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી

IN THE COURT OF THE CHIEF PRESIDENCY MAGISTRATE AT BOMBAY.

CASE NOS. $\frac{479}{S}$, $\frac{521}{W}$ & $\frac{522}{S}$ of 1925.

PRAGJI SURJI..............................Complainant

v/s

PRAVASI PAGAL..................................Accused.

Charge :—Section 500 I. P. Code.

Accused pleads not guilty.

JUDGMENT.

On the 16th July 1925 Pragji Surji a merchant presented an information in this Court against the accused and another person by name Joshi charging them under Section 500 I. P. C. In his complaint he stated that he was a staunch disciple of the late Shree Goswami Shri 108 Shri Devkinandanacharyaji Maharaj. He further stated that the deceased Maharaja was highly respected by a vast number of people in Bombay and in various places in India. He was regarded and revered as a very pious person and as such was almost worshipped by his disciples and others. He complained that the accused who is the editor and Joshi the printer of a paper called the "Pol" had publish-

ed certain false and defamatory imputations regarding the deceased Maharaja and that the same would have harmed the Maharaja's reputation and character if he had been living and were intended to be hurtful to the feelings of his family and other near relations viz., his wife his son and others. The imputations complained of were made in the course of an article in the issue of the Pol dated the 9th of July. The complainant further alleged that being one of the disciples of the Maharaja he felt greatly aggrieved by the said imputations and that he had called upon the accused by his attorney's letter of the 15th July to tender an apology but the accused had not complied with the requisitions Copy of the said issues with its translation was annexed to the complaint.

When the information was presented I expressed a doubt as to whether it was open to the complainant to lodge the complaint having regard to the provisions of Sec 198 C. P. C. It was then argued by Mr. Velinkar who represented the complanant that whether a person or not within the meaning of that Section

was a question of fact, that under the facts of the case Pragji Surji was an aggrieved person and would be proved to be so. As I agreed with this argument I ordered summonses to be issued against the accused and Joshi.

Whether as a result of the doubt expressed by me or not on the 25th of July Pragji Surji presented a petition to the Court praying under the circumstances therein mentioned for leave to make a complaint on behalf of Goswami Shri Bhagirthi Vahuji Maharaja in respect of the defamatory imputations published as afor said In the petition it was alleged that the said lady who is the widow of Devkinandan Maharaja was greatly aggrieved by the false and defamatory statements maliciously made in the issue os the 9th of July of the Pol, against her late husband nearly 13 years after his death It was further alleged that the said Bhagirthi according to the manners and customs prevailing in her community and in the country ought not to be compelled to appear in public and that she had authorised Pragji Surji to make a complaint on her behalf to the proper authorities against the

accused. A letter of authority was annexed to the petition. Needless to state that this petition was based upon the provision to Sec. 198 C. P. C. After examining Pragji Surji I granted leave to him as prayed for.

Pragji Surji then formally filed a complaint in respect of the article of the 9th of July and I issued a fresh summons and ordered this complaint which was numbered 522 to be consolidated with the complaint filed by Pragji Surji in his capacity of a disciple and which was numbered 479. On the same day, Pragji Surji as complainant with leave of the Court presented another information charging the accused Joshi under Section 500 in respect of further defamatory imputation against Devkinandan Maharaja published by them in the issue of Pole dated 23rd July. This was numbered 521 and I issued a warrant against the accused and Joshi.

The cases came on for hearing on the 2nd of September and Mr. Velinkar appearing for the complainant applied for consolidation of all the cases. To this no objection was raised on behalf of the accused and Joshi and I

made an order accordingly. Mr. Velinkar opened his case and led evidence and a prima facie case having been made out I framed two charges against the accused and Joshi in respect of the publication of the 9th and 23rd July and on the application of the learned counsel of the accused adjourned the hearing.

When the cases came on for hearing again on the 15th of September an application was put in on behalf of the prosecution for amendment of charges and for separating the trial of the accused from that against Joshi. The application was granted, and I ordered the accused to be tried separately. The trial against Joshi was adjourned and that against the accused proceeded with. It is under these circumstances that the accused stands charged under Section 500.

Some facts have to be stated as appearing in evidence. The complainant is a Vaishnava and a disciple of Devkinandan Maharaja. The Maharaja was highly respected and worshipped by a vast number of people in the country, including his own disciples and others. He was the religious head of the Vaishnav

Sect. These facts are admitted even by witnesses on behalf of the defence. The Maharaja was born in 1858-59 and died in 1913. He was married 3 times and his second wife having died in 1901-02 he married Bhagirthi as his third wife in 1904-05. At that time he was of the age of about 45 and Bhagirthi was about 12 or 13 Complainant became his disciple in 1890-91 but knew him since 1879-80. After he became his disciple he came in intimate contact with the Maharaja and visited him daily in Bombay and in 1903-04 the Maharaja was staying with the complainant in his bungalow. The facts are not seriously challenged.

Accused who gives his name as Pravasi Pagal which literally means "a travelling idiot but whose real name appears to be Maganlal Chunilal (See Ex. No. 3) is as stated above the editor and publisher of Pol a weekly paper and the articles complained of and being the subject matter of the charges appear in the issues of the 9th and 23rd July respectively. There is no clear evidence as to the extent of circulation of this paper but it appears from

Ex. Q which has been got prepared on behalf of the accused that the regular subscribers were 237. I am satisfied on the evidence that materials which could have proved the extent of circulation have been suppressed by the defence. Ex. Q is a list prepared after the proceedings commenced and the original books from which the same has been prepared and which are referred to by the attorneys of the accused in the correspondence are not worth coming Whatever this may be there is no doubt on the evidence that the paper is sold broad cast in Bombay and purchased by people of all communities including Mohomedans.

Generally speaking I have no hesitation in holding that the two articles read as a whole are defamatory and contain imputations which would harm the reputation of the Maharaja if living and were intended to hurt the feeling of his family and his relatives and I may add, his disciples. Confining myself for charges against the accused briefly speaking the imputations are as follows :—

1. Devkinandan married at the age of 60 and falsified the precept quoted at the beginning

of the article of the 9th of July, which runs as follows :—" They preach but do not act accordingly-Great liar in speech. In the end they will be put to shame in the Durbar of God." suggesting that he was a hypocrite.

2. He by his marriage discarded religion and by throwing his own words to the winds made a farce of his own faith.
3. He was having sexual intercourse with a Bhatia widow who was his mistress.
4. A Bhatia woman was his mistrees and he raised her to a status higher than that of his own wife.
5. He became angry when someone else enjoyed the woman and dismissed him from his service and his Durbar.
6. He paid thousands of rupees to prostitutes and dancing girls at the time of his son's marriage. Thousands of rupees obtained by devotees to him were spent in this way.
7. His conduct was such as to attract to it what the poet says viz At the sight of a Brahmin he becomes indignant. At a sight of a Prostitute he is attracted.

8. He falsifies his solemn vows in order to protect his blackened life. The reader should decide whether he was well-behaved or ill behaved–suggesting he was illbehaved.
9. He was so lost to shame that figuratively speaking shame itself would be abashed to approach him.
10. He had in his mind God is nonentity.
11. At Bikaner he accepted a child widow named Rukminibai as if she were the principle queen of the Maharaja Devkinandan in his former incarnation, and thereafter the small belly became large whether with wind or with what as to which the reader of the Pol should draw a correct inference. What is to be stated is her belly was caused to be inflated and was filled up" I may say that this last imputation has been amplified and explained in a latter issue by suggesting that this widow became encienta by the Maharaja.

Tne defence originally relied upon exceptions 1, 3 and 9. After the defence case was closed and at the time of the final address the learned counsel for the accused wisely

gave up exception 1 and relied on the other two exceptions. I say exception 1 was given up wisely because I have not the least doubt that the defence has failed and miserably failed to substantiate the truth of the various imputations contained in the said articles and that so far as the evidence grows the said imputations are absolutely false in fact. In addition to the defence set up under the two exceptions another contention was set up by the learned counsel on behalf of the defence. As I understand that contention amounts to this that Devkinandan Maharaja being dead even if the imputations would have harmed his reputation if he had been living they were not intended to be hurtful to the feelings of his family. It seems to me that there is some confusion in the taking up of this plea. For Section 499 and explanation I must be read together along with explanation 4. I have not the least doubt and one has only to read the article to see this that the imputations therein made are *per se* defamatory, would have seriously harmed the feelings of the Maharaja if living and were intended to

be hurtful to the feelings of his family. If I am right in holding that the imputations are *per se* defamatory then it is clear that the accused intended to hurt the feeling of the Maharaja's family on the principle that every man is presumed to intend the natural consequences of his act, and that unless the accused shows that there was lawful excuse or justification he must take the consequences whatever his motives may be.

In summing up the evidence to the jury in R. v/s Bardet C. B. & A. at 120 Best J. observed as follows:—

"With respect to whether this was a libel I told the Jury that the question whether it was published with the intention alleged in the information was peculiarly for their consideration. But I added that this intention was to be collected from the paper itself unless the import of the paper were explained by the mode of publication or any other circumstances I added if it appear that the contents of the paper were likely to excite sedition and disaffection the defendant must be presumed to intend that which his act was

likely to produce." On this Mayne observes that when the fact of libel is found according to this direction the case is over unless the defendant sets up some special defence. Lord Tentongun C. J. in Haire v/s Willson 9 B and C, 643 observes as follows:-

"The Judge ought not to leave to the jury whether the defendant intended by a lible to injure the plaintiff. Every man is presumed to intend the natural and ordinary consequences of his act. If the tendency of the publication was injurious to the plaintiff the law will assume that the defendant by publishing it intended to produce the injury which it was calculated to effect."

On this, Mayne observes that there is nothing in the language of the code which leads to different conclusions. In his standard work on Libel and Slandar (5 Edn. 1911 p. 456) Odgers observes as follows:-

"It is a misdemeanour at Common Law punishable on indictment with fine and imprisoment, to write and publish defamatory words of any person deceased; provided it be alleged and proved that this was done with

intent to bring contempt and scandal on his family and relations and so provoke them to a breach of the peace (5 Rep. 125 a; Hawkins P. C. I. 1 542; R-V. Topham 47 R 126) such intention may sufficiently appear from words of the libel itself or it may be proved by consequences if any, of its publication." Then later on at p. 457 the learned author observes:- 'It is not necessary to prove that the libeller in fact desired that a breach of the peace should follow on his publication; that is probably the last thing he wished for. It is sufficient if the necessary or natural effect of the defendant's words is to vilify the memory of the deceased and to injure his posterity to such an extent as to render a breach of the peace imminent or probable'. In the Penal Code it is not necessary to make out that the statement complained of would provoke a breach of the peace. But the principles here laid down as to intention would apply to a case under Section 500 I. P. Code whatever the Law in England may be I have to decide the case under the Penal Code and it is not necessary to travel beyo-

nd the terms of Section 499. Construing the Section as a whole and in the light of Explanation 4, in my opinion the intent or intent or intention to be made out is the same whether the imputations complained of relates to a living person or deceased in the latter case the further provision as to the same being intended to be hurtful to the feeling of the deceased's family is made to bar prosecutions against a person where the deceased has left no family Even in such a case the authorities how that whether a person is aggrieved or not within the meaning of Section 198 C. P. C. is a question of fact.

Now even supposing that under explanation I, the prosecution have to make out an express and primary intention to hurt the feelings of the Maharaja's family, this would be a question of fact and if statements are made in the course of a bonafide history the subject of which is dead they may not be criminal but in considering this one has to look at all the surrounding circumstances. (The widow of the Maharaja is an aggrieved person and is maintaining this prosecution because

as she says the imputation have greatly aggrieved her and hurt her feelings.) Even in the case on which the reliance is placed (Tophan 4 T R 126) the following observations occur at page 129

" Now to say in general that the conduct of the dead person can at no time be canvassed to hold that even after ages are passed the conduct of bad man cannot be contrasted with the good would be to exclude the most useful part of history and therefore it must be allowed that such publication may be made *fairly* and *honestly* But let this be done whenever it may whether soon or late after the death of the party if it be done with a malevolent purpose to vilify the memory of the deceased and with a view to injure his posterity then it becomes illegal."

The Pol is published in Gujrathi and accessible to and as evidence shows purchased by all classes of people such as Vaishnavas Non-Vaishnavas and even Mahomedans. In his supplimentary written statement the accused has included three issues of Pol to show the general policy of his paper. One of the issue

is what is called the Janmasthami Issue dated 11th August. In that issue a photo of Goswami Shri Vallabhlalji the son of Devkinandan is given, at the foot of which the following note appears "Look at this good son of Devkinandan. Pragji Surji a disciple of his father has started a case against the Pol in the name of Devkinandan At this time this good son is up country. O Vaishnavas look at the dress of this young Goswami. He does not appear to be a religious preceptor but appears to be a small Thakur Saheb (Native Chief) like a brave warrior". The whole idea of this picture and the note seems to be to hold up Vallabhlalji to ridicule as the son of Devkinandan and to mention him in a spirit of bravado in connection in connection with the prosecution against the Pol and in support of the imputations against Devkinandan. In his first written statement accused states that he had been advocating for years past many nefarious and objectionable practices prevailing amongst Vaishnavas and that as a Vaishnav he thought it his duty to speak out in the interest of his comm-

unity. He further says, in April it was announced that one Gokulnath Maharaj was going to perform the Chhapan Bhog ceremony and other Goswami Maharajas were to join the same. A controversy arose over this in the newspapers and therefore the accused began writing articles in his paper and entreated the Vaishnavas not to blindly obey what was told out to them and enquire for themselves whether the socalled Maharajas were worth their salt. In the midst of this controversy copies of the Maharaja Liblle case Vallabh Kul Chhal Kapat Darpan, Vallabh Kul Charitra Darpan and several books were sent to him by an anonymous gentleman. Accused therefore began a series of articles translating lives of several Maharajas from the book Vallabh Kul Chhal Kapat Darpan Accussed finally says in his statement that he wrote articles in the bonafide belief that he was repeating the history and biography of the deceased, and that the occasion demanded it.

Can it be said that the publication of certain incidents attributing immoral and irreigious cOnduct to Devkinandan Maharaja in

a News paper, accessible not only to Vaishnavas but to any person who chose to buy a copy and who may be a Non Vaishnav, be said to be a publication made fairly, assuming to be made honestly. I think not. Then again do these writings in these issues constitute history? In my opinion neither the book "Swami Blaktanand" nor the translation by the accused published in the Pol is history in any sense of the term. No life is described giving any particulars as to when Devkinandan was born, when he died, who he was, where he lived etc. All that is done by Blaktanand and by the accused is to criticise the Maharaja after attributing to him certain imaginary incidents of an immoral and irreligioùs nature.

Then again the accused before the 23rd July knew that the article in the issue of the 9th July had been challenged by a prominent disciple of the Devkinandan Maharaja and the imputations therein made, had been stated to be false in fact. He knew that the article formed the subject of a complaint pending against him in this Court.

Further he was aware that the allegation against him was that he had published the imputation with the intention of hurting the feelings of the Devkinandan Maharaja's family. His attention was drawn to this specifically by the notice served upon him on or about the 15th July. And yet there was no disclaimer that he never intended to hurt the feelings of the Devkinandan Maharaja's family; but on the other hand the accused published further imputations defamatory *per se* in the issue of the 23rd and followed them up in the later issues to which I shall refer later on and one of which I have discussed above.

Under the circumstances and in the light of the evidence before me I have no hesitation in coming to the conclusion that the imputations were intended to be hurtful to the feelings of the Maharaja's family and near relations and rejecting the contention raised under explanation 1 of Section 500. Even supposing that the contention as to primary intention is held to protect the issue of the

9th July; I have not the least doubt that the issue of the 23rd July merits no protestation having regard to the conduct of the accused as appearing from the various isses of the Pol which have been exhibited and to which I shall refer later on.

The only question which now remains in this is the accused is protected by the two exceptions on which he relies. It seems to me that the defence would be successful in assuming the other conditions to be fulfilled are made out and assuming that these exceptions to apply to the facts of this case if it appears that the accused published the imputations in good faith. Good faith is defined by Section 52 as follows ;—

"Nothing is said to be done or believed in good faith which is done or believed without due care and attention."

Mere good faith in the sense of simple belief however honest but without any grounds for believing is not sufficient. The belief must be reasonable and there must be reasonable ground for it. It is clear that the onus of proving the truth of the statement or at

least of showing that the accused had reasonable ground for believing the same to be true and was actuated in making the statements not by malicious motives but by an intelligent zeal for public interest lies with the accused The person making the imputation cannot escape liability if in addition to statements which should be published he goes further and makes false and uncalled for statements for he cannot then be regarded as acting in good faith. These are principles well recognised in considering the defence under the exceptions relied upon. In order to appreciate the defence it is necessary to set out certain facts relevant thereto and appearing in evidence and to consider the statement of the accused.

It seems that about 1911 one Swami Blaktanand was in Bombay, There is no evidence as to who this man is, except the evidence of the defence witness Vallabhdas who stated that Blaktanand was originally a watercarrier and that he had told Vallabhdas that he was in the service of the Devkinandan Maharaja. How he attained to the position of

a Swami, whether he was called Swami by others or was a selfstyled Swami remains shrouded in mystery. Equally uncertain it is whether he was ever in touch with any Goswami Maharajas or not although some of the defence witnesses say that this man used to tell them that he was. There is certainly no evidence to show that he was actually and in fact in touch with any of the Goswami Maharajas about whom he professes to write and to whom he attributes immoral and irreligious conduct. This man it appears published a book many years ago called " Vallabh Kul C. Durpan. in Hindi character. In Bombay he was concerned with translating the book in Gujrathi. And a Gujrathi translation bearing his name was published in 1912. Copies of the Hindi book were kept for sale with one Dhanji Lakmidas who is one of the witnesses for the defence and who did business as Messrs D. Lakmidas & Co and as his evidence shows he distributed these copies freely at some time or other between 1911 and 1912. Now there is no doubt that many libellous statements regarding Maharajas were made

in these works, And many Vaishanvas and particularly the Bhatias objected to the distribution and sale of these books as being defamatory of the Maharaja and hurtful to the religious feelings of their followers. Feelings ran so high that in or about September 1911 a petition was sent by The Hon'ble *Sir* Vithaldas Damoderdas Thakersey and some other hindu gentlemen who were followers. of the Vaishnav religion to the Commissioner of Police requesting him to stop the publication of these books. The petition is Ex. No. 12. The petition stated inter–alia that the temple at Nathdwar in Udepur known as Shri Nat - ji's temple and other temples in Bombay were considered secret and held in great veneration by the followers of the Vaishnav religion, that the management of these temples was vested in religious priests called Goswamis or Maharajah ; that the Maharajas of Shri Nathji's temple was the head of the Vaishnav Maharajas and was styled Tikayat Maharaja, that Dhunji Lakhmidas was selling the works known as V. K. C. Durpan. 2. Vallabh Kul Charitra Durpan 3. A drama describing the

hypocracy of the descendants of the Vallabh Maharajas ; that these works purport to have been written and published by a man named Swami Blaktanand ; that Messrs D. Lakhmidas were proposing shortly to publish a trans; lation of the said three books for the benefit of the Gujarathi followers of the Vaishnav religion and finally the petitioners prayed that the Commissioner of Police would be pleased to prohibit the same and the publication and sale of any translation thereof in Gujrathi or in any other language.

At this time there was a club or associa tion called the Bhatia Mitra Mandal, some members of which were in favour of putting an end to certain obnoxious customs and practices alleged to be prevailing in their religion and may be called the reformers. This adopted a counter move and a petition to the Commissioner of Police asking him not to comply with the requisition of the petitioneers in Ex. No. 12 but to refer them to a Court of law. This counter petition was signed among others by Lakhmidas Raoji Tersi a witness on behalf of the defence. It is dated

19th September 1911 and is Ex. No. 4. According to the evidence of L. R. Tersi the counter requisitions consisted of 20 to 25 members of the Bhatia Mitra Mandal. D. Lakhmidas was sent for by tha Commissioner of Police and asked if he would stop the sale and distribution of these books. He declined to do so and there the matter ended. Nothing further seems to have been done by either parties. From Ex. No. 7 it appears that D. Lakhmidas stated to the Commissioner of Police that he believed that the books contained nothing to injure anybody's feelings. By itself the belief of D. Lakhmidas is not important except to suggest that if in 1911 he thought there was nothing damaging or injurious in the works he would be likely to have the same impression if at all in 1925, and if the accused went to him in 1925 as alleged he would convey a similar impression to him.

The work in Hindi was translated in 1912. As to who made the translation is doubtful though such evidence as I have, points to one Goverdnandas Nemani being

the translator. From a passage in the life of Nemani a book produced by the witness Vallabhdas and being part of Ex. No. 11, it appears that the author of that work claims that even the original work Vallabh Kul Chhal Kapat Darpan was mainly the work of this Goverdhandas Nemani. If so the weight to be attached to that book as coming from a man in touch with the Maharajas is still further reduced, as nobody has suggested that Goverdhandas had any peculiar source of imformation as to the lives of the Maharajas in general and Devkinandan in particular.

In April 1925 or thereabout it was publicly announced that what is called the Chhapan Bhog ceremony was going to be performed by Gokulnath Maharaja and a controversy about this did appear in the News Papers. There is no evidence as to what this ceremony is or whether there was anything objectionable therein. The word Bhog means enjoyment but does not necessarily imply anything immoral or objectionable.

I now come to the statement of the accu-

sed. In his first statement the accused states that he is a Vaishnav and that as a Votary of the Maharaja he condemned immoral practices among Goswami Maharajas and he heard such stories about it as set him seriously thinking. In April he heard of the Chhapan Bhog ceremony and the agitation that followed upon the announcement that it was going to be performed. During this controversy copies of the three works that I have already mantioned were sent to him by an anonymous gentleman and so he began translating the lives of the Maharajas from the books V. K. C. K. Darpan. The first Life happened to be that of Devkinandan Maharaja. The accused states that he made due and diligent enquiries and found that the Hindi book had been published in 1897 and that Blaktanand was on intimate terms with several Maharajas. It is to be noted that the accused does not venture to assert that Blaktanand was on intimate terms with Devkinandan, or even if he knew him. The accused further states that the Maharajas were alive when the book was published and took no action against Blaktanand.

He says further that a translation in Gujrathi was made and sold, and therefore without adding anything he translated the work in Hindi, in Gujrathi and published the same in his paper in good faith. When I questioned him if he had made any inquiries before publishing a translation he stated that he had, and when asked what, he stated as follows :—

"Before writing the articles I had given notices in my paper that I was going to write articles about Devkinandan Maharaja and one Kakoo came to me and I enquired from him about the writing in Blaktanand's book but he did not give me any satisfactory explanation. Kakoo came to my room on 2 or 3 occasions and I asked him about the writings but he could not say whether the writings about the Maharaja were true or false. I asked him who Kakoo was and he answered by saying that he was Bania staying with Devkinandan Maharaja and that now he was staying with Vallabh Lalji. The accused further stated that he made general enquiries from many other persons who told him that

Devkinandan Maharaja was living at the time when the books appeared and as no steps were then taken about the books, the writings must be true. In this supplimentary statement filed at the conclusion of the case the accused put in three issues of his paper to show that it was his intention to publish Blaktanand's writings. One of them is significant as showing the accused's mentality which was that he defied his opponents to do their worst against him and in which he stated that nothing would deter him from his self imposed task of writing about the Chhapan Bhog ceremony and about the Maharaja etc.

In support of his defence the accused has examined four witnesses, the first being Lakhmidas R. Tersi. This witness on his own showing belongs to what is called the Reform party among the Bhatias and rightly or wrongly believes that under the name of religion many immoral and objectionable practices are being followed by the priests i. e. the Maharajas. He states that the accused went to him in February or March 1925 and asked him if

he knew anything of Blaktanand and if he could say anything about the contents of his writings. The interview lasted for about 20 minutes. All that the witness told the accused was that he had met Blaktanand and had discussed the subject matter with him. But it is to be noted that the witness never told the accused that the allegations made against Devkinandan by Blaktanand were correct. Not a single question to this effect was put to the witness by the learned counsel for the accused. The witness then was asked about the petition Ex. No. 12 and the witness' petition or correspondence Ex. No. 3 with the Commissioner of Police. Not only this but the witness frankly admitted that he was not aware if Blaktanand's books contained any defamatory statements and further admitted that even at the present time he was not aware if what Blaktanand had written was defamatory. The witness admitted that he had read Blaktanand's books 25 years ago and relied on his memory. There was a second interview between the witness and the accused a few days after the first, but no talk about

the books took place and there was some conversation about the counter petition sent by the witness to the Commissioner of Police a copy of which was then shown and explained by the witness to the accused. So that the result is that all that the accused learnt from the witness was that he himself knew Blaktanand and had discussed his books with him and some further information about the petition and the counter petition to the Commissioner of Police, and after this the witness asked the accused on this information to do as he liked, in other words, to proceed in the matter at his risk. Finally admitted that he was not concerned with whether what the Pol wrote was true or false. In my opinion therefore the evidenee of Lakhmidas R. Terse does not help the defence.

The next witness is D. Lakhmidas. He states that the accused used to go to him frequently and ask him about Blaktanand's books. The witness told him that everything in the books was true. When asked why, the witness stated because Blaktandad told him so. The witness further stated that Blktanand

had told him that he had proofs about the vari-rious statements in his book. When asked why Blaktanand made that statement to him witness states that Blaktanand said that cas-ually. Witness admitted that he did not per-sonally know if Blaktanand was in touch with the Maharajas. Later on the witness stated that the books were sent to the Maharajas but his evidence on this point is very vaci-llating and halting and so it is on the ques-tion whether the books contained any dama-ging statements. I have already pointed out that the witness's own impression has been that there was nothing damaging in the books and it is likely that he might have conveyed a similar impresison to the accused One significant plea affecting the plea of the accused in connection with the evidence of this witness is that he stated that he saw the accused a year ago whereas the accused has stated that he saw some persons after the controversy regarding the Chhapan Bhog ceremony arose i. e. after April or May. At any rate this witness had no personal know-ledge about the statements in the Blankt-

anand's book, and this he admits, and it is difficult to see why the accused approached this witness. Accused never told the witness that he wanted to publish the lives of the Maharajas. He was asked if the accused saw him with reference to Chhapan Bhog ceremony and the witness stated that he did not remember if it was with reference to that ceremony that the accused saw him. If the accused did see him as a matter of fact he must have gone to him casually, and the conversation re Blaktanand's book with the witness could not have been with reference to and for the purpose of making any due and deligent enquiries after the accused formed the idea of publishing the life of Devkinandan. I may say that I am not very much impressed with the evidence of this witness who belongs to the so called reform party and is as his conduct shews a pronounced antogonist of the Maharajas and the school which they represent. He would not even admit a fact which is proved and admitted by the other defence witnesses that a large number of Vaishnavas are followers of the Vallabh Seth and followers of the Maharajas.

The third and perhaps the best witness for the defence is Vallabhdas. In his examination in chief the witness stated that the accu sed saw him during the Chhapan Bhog ceremony controversy. He told the accused that he had enquired about the allegations in Blaktanadd's book and found the same to be correct. He showed other books more or less of the same nature and also read to the accused some passages therefrom. These other books and the passages therein are a criticism against the Maharajas but there is nothing in them to support the actual incidents attributed to Devkinandan. The witness admitted in cross examination that when the accused saw him there was no talk about any Blaktanand's books, and the talk about the books took place in January or February. When the accused had been to see him and represented to him that he had been sent by L. R. Tehersi. Though the witness stated in cross examination that Blaktanand had given him proofs is snpport of his allegations consisting of some letters, photos, etc he admitted that the accused did not ask for these books nor for

any details, that the witness himself had made no personal enquiries about any of the incidents narrated by Blaktanand or about Blaktanand's antecedents. The witness did not know if Blaktanand had any literary ability nor if he had any means for publishing the books. It is not necessary for me to go to the extent of calling the witness untruthful as contended for by Mr. Velinkar. It seems to me that the witness is a staunch partisan witness who does not believe in the Vaishnav religion or the Maharajas, had never been to a Havely or temple and out of his sympathy for the cause of reform of religion as he understands it draws more upon his imagination than upon commonsense and facts. He makes no secrets of his belief or his philosophy and is one of those persons who rightly or wrongly have come to the conclusion that you can believe anything wicked of the Maharajas, no matter the source from which it comes. The point however which is meterial is whether going to such a keen and strong partisan and a bitter opponent of the Maharajas and asking him if he knew the

allegations against Devkinandan to be correct would be enought to protect the accused and enable him to say that he has published the imputations in good faith. I think not.

What does this evidence come to ? When questioned by the Court the accused stated that he relied upon the information given by one Kakoo. Later on he added that he enquired of others who told him that Devkinandan Maharaja was living at the time that Blaktanand's book appeared and as no steps were then taken about the book the writings must be true. There is not one word about enquiry from any of the three men called, not one word about any of them telling the accused that the statements in Blaktanand's books were correct. I do not say that these three men certainly the two Lakhmidas and Vallabhdas ary lying. But as I have pointed out even if you accept every word in the evidence of L. R. T. it does not show that it would lead a reasonable man in the position of the accused as Editor and Publisher of a paper which has attracted some attention to believe or would afford

him reasonable grounds for believing that what Blaktanand had written was true. The evidence of D. Lakhmidas does not carry the case further. Apart from the fact that I am not satisfied with this witness considering the halting and overcautious manner in which he gave his evidence. The effect of his evidence is that his is secondhand information and the source is Blaktanand of whome he knows nothing. For aught D. Lakhmidas is concerned he may be an adventurer who may have trumped up false with a view to to blackmail or vilify other people or to make money by such publication which attracts certain class of morbid people and easily commands a wide sale. As to Vallabhdas Lakhmidas he is a person who is only too ready and wiliing to swallow anything against Maharajas and believes as a gospel truth anything against them, no matter the nature of the source but even he made no enquiries nor does he know personally about the correctness or truth of the various allegations. Therefore it comes to this that even supposing these are the persons to whom the accused went for his enquiries all

that he could learn from two of them was that Blaktanand told them the allegations were correct and from one of these facts that Blaktanand gave him some proofs but there was no discussion as to details no proofs asked for no inquiry as to antecedents of Blaktanand and even in saying that the contents were correct as D. Lakhmidas did, he relied upon his memory and impressions of what he had read 15 years ago. There is nothing to show that the so called proofs given to Vallabhdas Lakhmidas by Blaktanand related to the allegations in question against Devkinandan Maharaja for aught one knows the so called proofs may be of allegations against Maharajas other than Devkinandan Maharaja and may have been trolled up by the witness Vallabhdas just as he produced other literature which supported his pet views regarding the Maharajas but which does not specifically refer to the alleged acts of commission and omission by Devkinandan Maharaja.

I have expressed a doubt about the alleged visits of the accused to the three witnesses in order to make an enquiry re: Blaktan-

and's books. I have no doubt that he did go to L. R. Tersey but as to the others I am doubtful for this reason that there is nothing but the statement of the accused to suggest that he did. Surely the interviews with these people were of importance and if they did take place the accused would know and remember the same and when questioned would not slur over the same in the manner he has. It seems to me that it may be, accused did have some talk at some time or other with these people and it is now sought to be made out as an afterthought that it was when the accused formed the plan of writing or rather translating the lives of the Maharajas that he went to make specific inquiry of these people. In any case the witness Vallabhdas Ranchoddas is frank about it and gives away the accused's case and says that it was January or February that accused and he had a talk about the books whereas the accused states that it was during and because of the controversy over the Chhapan Bhog Ceremony that he thought of translating the lives of the Maharajas.

Therefore vague talk with partisan witness of the nature indicated above no enquiry about Blaktanand, no enquiry from other side i. e. the majority of the people who believed in the Maharaja and held the allegations against him to be false and defamatory, do attempt to see the other side of the picture and that is all. Among the books shown to the accused by the witness Vallabhdas there was fulmination against a book which was the reply to Blaktanand's Maharajas and challenging his attack against the Mahaaajas. There was no discussion about this between the witness and the accused, no attempt to find out anything about it, no passage even read therefrom during the interview. The book coupled with Blaktanand's own apology published on the back of one of his editions ought to have put the accused on his guard and impressed upon him the necessity of further inquiries and the risk of accepting the statements made by Blaktanand as true, Before you can attribute downright immoral .and wicked acts to a man held in veneration by thousands of people all over the country the religious head

of a vast sect having numerous followers whose son is now the recognised head and whose widow is living though in seclusion surely one would expect you to be cautious. If as a result of the alleged inquiry vague allegations were made, general criticism with a view to reform religion and abolish pernicious customs made, the plea of good faith might have been sustainable.

I am extremely doubtful if the exceptions relied upon apply to the facts of the case. Exception 3 runs as follows.

"It is not defamation to express in good faith any opinion whatever respecting the conduct of any person touching any public question and respecting his character so far his character appears in that conduct and no further."

That is, you are entitled to express opinions respecting the conduct of a person touching any public question. This is the defence of fair comment but this defence is concerned with expression of opinion as distinguished from assertion of facts and comments must not be so mixed up with the

facts that the reader cannot distinguish between what is comment and what is not. Then again the accused must show that there is foundation of facts well and true laid on which the comment is based. Clearly here there did not exist any conduct of Devkinandan touching any public question nor are the articles complained of in any sense, expressions of opinion amount to any comment on conduct, even supposing the element as to conduct was present. The articles in some part do amount to comment but the same is not respecting the conduct of Devkinandan touching a public question. If anything, the condnct crticised and based upon certain facts relates to the private life of the Maharajas. What Blaktanand did and what the accused now repeated is to attribute certain immoral and irreligious acts to Devkindan so far his private life went without any foundation and to criticise the same. There was no public question touching which Devkinandan acted in a particular manner and there is no expression of opinion by any one, respecting any conduct of his and no foundation for the defence of fair comment.

In Jovil v/s Cycle Trade Publishing Co. (1904) 2 K. B. 292 at page 294 the Court laid down that the comment must be such that a fair mind would use under the circumstances and it must not misstate facts because a comment could not be fair which was built upon facts which were not truly stated and further it must not convey imputations of an evil sort except so far as the facts truly stated warranted the imputations.

It is contended that the accused had reasonable grounds for believing the imputations as Blaktanand's books were published during Devkinandan's life and no action was taken by him. Because a man who is vilified takes no action, cannot give any ordinarily prudent and reasonable man good grounds to think that the allegations must be true. There are various reasons which impel a person attacked especially in the position of Devkinandan from ignoring such attacks and even to the extent of being exposed to the risk of its being thought in certain quarters that the allegation must be true. For one thing nobody likes notoriety. There are certain libels

which are far better treated with dignified silence and with the contempt they deserve. There are other equal cogent reasons. But it cannot be said that because a man attacked has taken no action in a Court of law therefore he has admitted the truth of the attack and if acting the libel one did so at his risk and might get a rude awakening as in this case. Apart from this there is no evidence that the libel ever was brought to the notice of Devkinandan or he was aware of Blaktanand's book. The evidence at the most, shows that V. Ranchordas and his co-adjutors arranged to send copies of Blaktanand's books to the Maharaja but nobody says any copy was sent or reached Devkinandan Maharaj.

Then it is contended that in 1911 at least some disciples knew the allegations made against the Devkinandan Maharaja and approached the Police Commissioner with a view to stop the sale of Blaktanand's book. But when Police Commissioner refused to interfere they took no further action and this would lead a man to think they were satisfied about the truth of action and this would lead a man to

think they took no further action and this would lead a man to think they were satisfied about the truth of the allegations and that they would fail n a Court of law. The contention is absurd on the face of it and various reasons can easily be adduced against the suggestion that because the requisitionists took no further action therefore they admitted the correctness of the allegation, In the first place Devkinandan Maharaja was then living and it was only he who could take action and it may be that none of the requisitionists thought of hurting him or disturbing his peace of mind by making him fight a man who so might be a mere adventurer out for notoriety, The disciples at any rate attached no importance to the books for we have it in evidence that when the copies were freely distributed most of them were thrown in a tank. It was only a few men headed by Sir Vithaldas Thakersey who went to the length of approaching the Commissioner. I am therefore clearly of opinion that the plea of good faith is not made out and that publication was not made in good faith and there

were no grounds which could lead a man in accused's position to believe that imputations were correct because no further action was taken by requisitionists.

Then I am doubtful if exception 9 applies. This exception in my opinion relates to a private communication which a person makes in good. faith for the protection of his own interest or of any other person or for public good It is nothing more than the reproduction of the canon or guiding priciple or which was stated by Lord Campbell in Harisson * v/z Bust viz., A cammunication made bona-fide upon any subject matter in which the party communicating has an interest or in reference to which he has a duty is privileged if made to a person having a corresponding interest or duty although it contains criminatory matter which without this privilege would be slanderous or actionable." I am clearly of opinion under the facts of the case that the facts and circumstances within the knowledge of the accused were not sufficient so as to entitle the accused as an ordinarily reasonable and prudent man to draw the con-

clusion that the allegations made in Blaktanand's books were correct. Then against no question of protection of the accused's interest was involved. The accused at the most can say the matter was of public interest. But even so the writer must keep himself within the bounds of substantial truth and must not misrepresent or suppress any fact.

The last witness is a man by name Chimanlal. He proves that Bapu Tara a noted singer and some other dancing girls used to visit the Devkinandan Maharaja. But there is nothing in the evidence to suggest that they visited him for any immoral purpose. It is well known that all dancing girls revere the Maharajas and persons of that designation and must of them are actually the dissiples of such personages. The visits were public, even the witness was not excluded, other persons used to be present and all that the girls did was that they sang in Devkinandan Maharaja's presence. They did not even dance. There is nothing to suggest in the alleged visits anything of an improper nature and this information can hardly afford the accused

any ground for believing that Devkinandan Maharaja was an immoral man. But I do not believe this witness. Pragji Surji whose evidence I accept has denied this. In his statement the accused has never suggested that he had seen this man or that he had acquired any information about the visits of the dancing girls to the Devkinandan Maharaja. But it is to be noted that the allegation made in this behalf agianst the Devkinandan Maharaja in the article complained of is that dancing girls were engaged at the time of the marriage of the Devkinandan Maharaja's son and there is not a particle of evidence to support it.

There are certain other facts which have to be stated and considered on the question of good faith. The accused's defence is that he was writing history. I have already pointed out that what he wrote was not history; but let us look at his conduct in order to appricate his plea of good faith. Ex. E is the issue of 19th June, containing a sort of advertisement as follows:-

"You will see something from the history

ofthe life of the Devkinandan Maharaja in the following issue". The implication being that some "Spicy Titbits" or items from the life of Devkinandan Maharaja will be published. A bona-fied historian would say "I am publishing a life of Devkinandan Maharaj" In the issue of the 25th June Ex. F Devkinandan Maharaj" In the issue of the 25th June Ex. F Devkinandan Maharaja's photo is given on the first page and a note put in, to the effect by its side that owing to want of space his Jiwan Smaran is held over and will appaer in the following issue. The issue of 2nd July Ex. G, comes out on front page with a note as follows:-

"Something from the life held over for want of space".

Ex. H. is a malevolent attack on the life of the maharaja & takes up 2 or 3 isolated incidents. In the original Hindi or Gujarati the Maharaja is described as living with a Bhatia woman the accused th oght this was ambiguous & therefore adds that word 'Suvo' which was not in the original thus stating it boldly that Devkinandan maharaja was sleeping

with a Bhatia woman Then again the article as it appears does not indicate the source from whi ch incidents are given. The accused when asked says heded not mention the source as the article was 'incomplete' & it is true that the word 'incomplete' does appear at the end of the article. But there was nothing to prevent him as a bonafide translator from pointing out at the earliest opportunity that what he was writing was from Blaktanand's book & was only translating the same. Ex. I. is the notice from the solicitors of Pragji Surji to the accused calling upon him to express apology for the article. The accused sent no rep ly to it but in the issue which runs as follows.

"Notice from Pragji Surji received. The details of it will appear in next issue."

Thus defying the notice and I think also holding it up to public ridicule. The issue of 23rd July is Ex. L and article complained of is L|1. I need not discuss the articles in detail as a mere perusal will make it appear that it is defamatory of the Devkinandan Maharaja but in this issue on the front page

next to the photo of Devkinandan Maharaja there is a note which runs as follows:—

"Inquiries are being continued about the information which is received regarding Seth Pragji Surji."

This is clearly a threat to the complainant to drop the proceeding which in the meanwhile had been instituted.

I may mention the fact that is the last article on 9th July and the article in this issue is taken from Blaktanand's book as mentioned for the first time in this issue. I may also point out that the words "Pot Motu" (making the belly big) occuring in this issue and suggesting that the widow Rukminibai became enciente by Devkinandan Maharaja are not in original.

Pausing here for a moment let me review the position the accused sets out to write about the life of Devkinandan Maharaja as he says in good faith in order to effect reform and stop malpractices. It would have been very easy for him and as a bona fide journalist honestly to say that he has come across certain works of Blaktanand which throw a

good deal of light on the question and refer his readers to them or to say he was reproduing the same or translating the same for the benefit of the community. Not one word is mentioned about this in the issue of the 9th July; not only that, but the curiosity of the readers is raised by means of notes and advertisements to the effect that some Spicy Bits from the life of Devkinandan Maharaja would be published in the following issue. Not one word to show that accused was doing this for the benefit of the community or reform or malpractices. Nothing to connect the translation with the vexed question as to 56 Ceremony or to prepare the mind of the reader and yet a bona fide journalist would have said. "Here are many currupt and evil practices. I hear one Maharaja is performing this ceremony which is objectionable. You respect the Maharajas and yet see what Blaktanand has written about them for your benefit. I give some extracts or translation of some extracts from the same." Then again he got a notice which puts him on inquiry. He ignores it and holds Pragji Surji to ridicule and

even gives him a threat although he is served with a summons of this Court, the accused persists in continuing the articles and publishes further defamatory statement about the Devkinandan Maharaja. On the 25th I issued a warrant against the accused and L. R. Tarseis stood surety for him and accused was released on bail. He then knew that Bhagirthi was hurt in her feelings and was maintaining this prosecution and yet he comes out with the issue of 29th July on the 2nd page of which a proclamation appears. The proclamation is Ex. No. 1. This reply is in the natu re of contempt of Court but I do not wish to say any thing more about it except to refer to it as showing the mentality and attitude of an accused person who pleads good faith as his defence; and if this was not enough the accused writes another article also a translation from Blaktanand's book which is Ex. No. 2. repeating the scandlous allegation about Devkinandan Maharaja having debauched a widow in very obscene language and makes further highly defamatory statements about him. It is not necessary

to go into the same as a meie perusal will show the nature thereof. Then further a paragraph Ex. No. 23 appears in this issue under the heading "Two Two and Books" which holds Pragji Surji to ridicule and threats. It seems to me that the accused apart from holding the complainant to ridicule and administering threats to him as treated the proceedings instituted in this Court with a liberty which deserves to be condemned.

In the result I hold that the defence fails. I convict the accused. The conduct of the accused has been such as to deserve no lentiency. The offence is a serious offence consisting as it does of a malivolent attack on the deceased, the Head of a great sect. In this country it is a wellknown fact that people are very suceptible to, any attack on their religious or spiritual Heads and accept to powers that be to protect their religious customs and practices however wrong and crude they might appear to other people. It is true that law would never interfere with a bona fide attempt to reform religion. A motive to destroy such evil influences is a laudable motive but in do

ing so people must realise they are walking on dangerous ground and must act with caution and show good faith. On the other hand the accused says he wrote this not with a view to injure Devkinandan Maharaja's reputation or hurt the feelings of his family. His motives as distinguished from his intention have to be considered in passing sentence. But the accused was given a chance of making amends at the commencement of these proceedings which he did not care to accept. Considering all the circumstances I think the ends of justice would be satisfied if I sentence the accused to pay a fine of Rs. 150 on charge 1 and Rs. 150 on charge 2. Two months S. I. in default of payment of fine in each case.

21-1-1926. Sd. S. S. Rangnekar.

TRUE COPY. Chief Presidency Magistrate, Bombay.

PREFACE.

This small brochure which contains only Judgment of a case instituted in court of the Chief Presidency Magistrate, His Worship, S. S. Rangnaker in Bombay by Sheth Pragji Soorjee against one "Pravasi Pagal" for having made certain imputations on the life and conduct of the complainant's holy preceptor Sriman Goswami Shree Devakinandan Maharajah. The details of the case are well-known to all; so only the judgement of

the case is published here. Sri Devakinandan Maharajah was one of the enlightened descendants of Srimad Vallabhacharyaji, the founder of the Pustimarga. He had about one lac of disciples in India, and these belonged to different castes & communities. As a religious head of a big sect, the Maharaja led a very exemplary life so far as character was concerned. It was his one of the mottoes of life that religious life could not exist apart from character. Character was so much interwo even with religion that one could not be dissociated from the other.

There were no two opinions about his holiness & piety. On account of his exemplary life, worthy of a religious head, he had gained much popularity. He was much endeared both to the rich as well as to the poor. Even the educated people used to go to the Maharajah Shree for receiving religious instructions.

We do not blame "Pravasi Pagal" for what he has done. We pity him that he has not realised his position in making groundless villifications upon the character of such a strong and towering personality. It is hoped that the accused "Pravasi Pagal" will learn a great lesson in future from the Judgment of the case. We refrain here from commening upon the behaviour of the accused. It is enough to say thathe has got neither any knowledge of Pushtimarga, nor does he know anything of Hindu Religion.

Hence we do not attach any importance to him & his so called friends and admirers. We simply pity them that they are expending away their energies uselessly. This is not the way of doing any social or religious service. Let them in future devote to the service of the Lord and seek the right path.

મુંબાઈના વડા મેજીસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં કેસ નં. ૪૬૬/એસ

૫૨૧/ડબલ્યુ અને ૫૨૨/એસ ૧૯૨૫ ઇ. સ.

પ્રાગજી સુરજી......................ફરીયાદી.

વિરૂદ્ધ.

પ્રવાસી પાગલ......................આરોપી.

આરોપ—ફોજદારી કાયદાની ૫૦૦ કલમ પ્રમાણેનો આરોપી ગુન્હાનો ઈન્કાર કરે છે.

મેજીસ્ટ્રેટનો ચુકાદો.

૧૯૨૫ થી તા. ૧૬ મી. જુલાઇએ પ્રાગજી સુરજી નામના વેપારીએ આ કોર્ટમાં આરોપી તથા બીજા એક જોશી નામના સખ્સ સામે ફોઝદારી કાયદાની ૫૦૦ મી કલમ મુજબ આરોપ મૂકી ફરીઆદ નોધાવી હતી. ફરીઆદીએ પોતાના ફરીયાદ નામામાં જણાવ્યું હતું કે હું સ્વ. લીલાસ્થ શ્રી ગોસ્વામી શ્રી ૧૦૮ શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજી મહારાજનો ચુસ્ત અનુયાયી છું. મહારાજશ્રીએ મુંબઇમાં તેમજ હીંદના જુદા જુદા ભાગોમાં ભારે પ્રતિષ્ઠા સંપાદન કરી હતી. તેમને ઘણાજ પવિત્ર પુરૂષ તરીકે ગણવામાં આવતા અને તેમના શિષ્યો તથા બીજા ઘણા ભકતો તેમને અનન્ય સેવા ભાવથી પૂજતા હતા.

આરોપી કે જે 'પોલ' પત્રનો અધિપતિ છે અને બીજા આરોપી જોશી જે તેનો પ્રીંટર છે તેણે લીલાસ્થ મહારાજ શ્રી દેવકી-

નંદનાચાર્યની વિરૂદ્ધ બદનક્ષી ભર્યા લખાણો કર્યાં હતાં જે લખાણો એવાં હતાં કે જો મહારાજશ્રી પોતે જીવતા હોત તો આ લખાણોથી તેમની કીર્તિને તથા તેમના દરજ્જાને નુકશાન પહોંચાડે તેવાં છે અને વધુમાં તે લખાણોનો હેતુ તેમના કુટુમ્બને તથા તેમનાં નજીકનાં સગાંઓ જેવાં કે તેમનાં વહુશ્રી તથા તેમના પુત્ર અને બીજાં સગાં સંબંધીઓની આબરૂને ધોકો પહોંચાડવાનો હતો. આ આક્ષેપો મજકુર 'પોલ' પત્રના તા. ૯ મી જુલાઇના અંકના આરટીકલમાં કરવામાં આવ્યા હતા. ફરીઆદીએ વધુમાં એવું જણાવ્યું હતું કે મહારાજશ્રીનો હું એક શિષ્ય હોવાથી તેમની સામે કરવામાં આવેલા આક્ષેપોથી મારી લાગણીઓ દુખાઇ છે અને મેં મારા સોલીસીટરો મારફત તા. ૧૫ મી જુલાઇએ એક કાગળ લખાવીને આરોપીને આ સંબંધમાં માફી માગવાને લખી જણાવ્યું હતું પણ આરોપીએ તે પર ધ્યાન આપ્યું નથી. પોલના જે અંકમાં મજકુર બદનક્ષી ભર્યાં લખાણો કરવામાં આવ્યાં હતાં. તેનો તરજુમો કરાવીને તેની કોપી ફરીઆદનામા સાથે જોડવામાં આવી છે.

આ મુકદ્દમાની વિગતો જ્યારે મારી સમક્ષ આ કોરટમાં રજુ કરવામાં આવી ત્યારે મેં એવી શંકા જાહેર કરી હતી કે ક્રીમીનલ પ્રોસીજર કોડની ૧૯૮ કલમ મુજબ ફરીઆદીને આવી જાતની ફરીઆદ કરવાનો અધિકાર મળે છે કે કેમ ? તેની સામે બેરીસ્ટર વેલીનકરે એવી દલીલ કરી હતી કે 'તે કલમ પ્રમાણે અમુક માણસની લાગણીઓ સાચેસાચી રીતે દુખાઇ છે કે કેમ અને તેને આવી ફરીઆદ કરવાનો અધિકાર રહે છે કે કેમ એ સવાલનો નિર્ણય વિગતો ઉપરથી કરવાનો છે. વસ્તુતઃ કેસની વિગતો પ્રમાણે શેઠ પ્રાગજી સુરજીની લાગણીઓ દુખાયલી છે અને તેમને આ ફરીઆદ માંડવાનો હક્ક છે તે પુરવાર કરવામાં આવશે' મેં આ દલીલ

કબુલ રાખીને આરોપી પાગલ અને જોશી સામે સમન્સ કાઢયા હતા.

મેં શરૂઆતમાં જે શંકા બતાવી હતી તેને લીધે કે પછી ગમે તે કારણને લઇને તા. ૨૫ મી જુલાઇએ શેઠ પ્રાગજી સુરજીએ ગોસ્વામી શ્રીભગીરથ વહુજી મહારાજશ્રી તરફથી આ કોર્ટમાં અરજી કરી કે પોલનાં મજકુર લખાણો માટે આરોપીઓ સામે કામ ચલાવવા દેવાની તેમને કોરટે રજા આપવી. આ અરજીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વહુજી મહારાજશ્રી જેઓ સ્વ-દેવકીનંદન મહારાજનાં પત્ની થતાં હતાં તેમને "પોલ" પત્રના તા. ૯ મી જુલાઇના અંકમાં તેમના પતિ સામે કરવામાં આવેલા નીચ, જુઠા, અને બદનક્ષી ભર્યા લખાણથી ઘણું દુઃખ લાગ્યું હતું. આ લખાણો મહારાજશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી લગભગ તેર વરસે કરવામાં આવ્યાં હતાં. આ અરજીમાં એમ પણ જણાવવામાં આવ્યું હતું કે વૈષ્ણવોના અને આ દેશના રીવાજ પ્રમાણે વહુજી મહારાજ ભાગીરથીજીને કોર્ટમાં આવવાની ફરજ પડતી નથી અને વહુજી મહારાજે મને (પ્રાગજી સુરજીને) તેમના તરફથી આરોપી સામે જે જે પગલાં લેવાં હોય તે લેવાની સત્તા આપી છે અને મજકૂર અરજી સાથે વહુજી મહારાજશ્રી તરફથી સત્તા આપનારો પત્ર સામેલ કરવામાં આવ્યો હતો.

ફરીઆદી પ્રાગજી સુરજીને કેટલાક સવાલો પુછ્યા પછી મેં તેમના માગ્યા પ્રમાણે કામ ચલાવવાની મંજુરી આપી હતી. ફરીઆદી પ્રાગજી સુરજીએ ત્યાર પછી તા. ૯ મી જુલાઇના "પોલ"ના લખાણના સંબંધમાં બીજી ફરીઆદ નોધાઇ હતી અને મેં બીજા સમન્સ આરોપી સામે કાઢયા. અને આ પ્રાગજી સુરજીની મુળ ફરીઆદ અને વહુજી મહારાજશ્રી તરફની આ બીજી ફરીઆદને મેં સાથેજ સાંભળવાનો નિર્ણય જાહેર કર્યો.

તેજ દીને એટલે તા. ૨૫ જુલાઇએ ફરીઆદી પ્રાગજી સુરજીએ

કોર્ટની પરવાનગીથી તા. ૨૩ મી જુલાઇના 'પોલ''ના અંકમાં આ-રોપીએ દેવકીનંદન મહારાજ સામે વધુ બદનક્ષી ભર્યાં લખાણો કર્યાં આ તેના સંબંધમાં એક નવી ફરીઆદ નોધાવો અને મેં અરોપી પાગલ અને જોશી સામે વોરંટ કાઢવાનો હુકમ આપ્યો હતો

આ બધાજ કેસો તા. ૨ જી સપ્ટેંબરે સુનાવણી માટે રજુ થયા અને ફરીઆદી તરફના બેરીસ્ટર વેલીનકરે એ બધાજ કેસો એક સાથેજ સાંભળવાને અરજ કરી જેની સામે આરોપીના ધારાશાસ્ત્રી તરફથી વાંધો નહિ ઉઠાવવામાં આવવાથી મેં તે અરજ મંજુર કરી હતી. બે૦ વેલીનકરે ફરીઆદ પક્ષ તરફથી જુબાનીઓ લીધી હતી અને દેખીતો કેસ પુરવાર થયાથી મેં આરોપી પાગલ અને જોશી સામે તા. ૯ જુલાઇ અને ૨૩ જુલાઈના લખાણોના સંબંધમાં બે આરોપો ઘડી કાઢયા. ને પછી આરોપીના ધારા શાસ્ત્રીની અરજથી મુકદમો મુલ્તવ્યો હતો. તા. ૧૫ મી સપ્ટેંબરે જ્યારે મુકદમો ફરીથી સુનાવણી માટે નીકળ્યો ત્યારે ફરી-આદ પક્ષ તરફથી આરોપી પાગલનો કેસ જોશીથી જુદો સાંભળ-વાની અરજ કરવામાં આવી અને મેં તે મંજુર રાખીને જોશીનો મુકદમો મુલતવી રાખ્યો અને પાગલ સામેનો કેસ જુદો સાંભળવાને હુકમ કર્યો. આ રીતે આરોપી પાગલ સામે ઈ–પી–કોડની ૫૦૦ મી કલમ મુજબના આરોપો નકકી કરવામાં આવ્યા છે.

જુબાનીમાં જુબાની શું બતાવે છે ? વીગતો રજુ કરવામાં આવી છે તે અત્રે જણાવવાની હું જરૂર જોઉં છું. ફરીઆદી વૈષ્ણવ છે અને દેવકીનંદન મહારાજના સેવક છે. મહારાજશ્રીને આખા હીંદુસ્તાનમાં ઘણા માણસો પૂજતા હતા. દેવકીનંદન મહારાજ વૈષ્ણવકોમના ધાર્મિક ગુરૂ હતા. આ બધી વીગતો બચાવપક્ષના સાક્ષીઓ પણ કબુલ કરે છે. દેવકીનંદન મહારાજ ૧૮૫૮–૫૯

માં જન્મ્યા હતા. અને ૧૯૧૩ માં તેઓ સ્વર્ગવાસ પામ્યા હતા. તેમનાં લગ્ન ત્રણ વાર થયાં હતાં. તેમની બીજી પત્ની ૧૯૦૧–૦૨ માં મરી ગયા પછી તેઓ ૧૯૦૪–૫ માં ત્રીજીવાર ભાગીરથી વહુજી મહારાજ સાથે પરણ્યા. તે વખતે તેમની ઉંમર ૪૫ વર્ષની હતી ત્યારે ભાગીરથી વહુજીની ૧૨–૧૩ વર્ષની હતી. ફરીઆદી ૧૮૯૦–૯૧ માં મહારાજનો સેવક બન્યા. પણ તેઓ તેમને ૧૮૭૯–૮૦ માં ઓળખતા હતા પણ તેમના સેવક થયા પછી ફરીઆદી મહારાજના નિકટ પરિચયમાં આવ્યા અને મુંબાઇમાં રોજ તેમનાં દર્શન કરવા જતા–૧૯૦૩–૪ માં મહારાજ ફરીઆદીના બંગલામાં રહેતા હતા. આ વિગતોનો વિરોધ કરવામા આવ્યો નથી.

આરોપી પોતાનું નામ 'પ્રવાસી પાગલ' તરીકે આપે છે તે શબ્દનો અર્થ કરતાં તેનો અર્થ 'મૂર્ખ મુસાફર' એવો થાય છે પણ તેનું ખરૂં નામ મગનલાલ ચુનીલાલ છે અને તે "પોલ" નામના અઠવાડીક પત્રના તંત્રી અને પ્રકાશક છે. આ પત્રનું વેચાણ કેટલું છે તે વિષે ચોક્કસ પુરાવો પડયો નથી, પણ તેના કાયમના ઘરાક ૨૩૭ જણાવવામાં આવ્યા છે, પણ મને ખાતરી થઇ છે કે વેચાણનો ચોક્કસ આંકડો નક્કી કરવાને જે સાધનો છે તે બચાવ પક્ષ છુપાં રાખ્યાં છે. બચાવપક્ષે જે મૂળ ચોપડીઓને આધારે પેપરના વેચાણના આંકડા રજુ કર્યા છે તે મૂળ ચોપડીઓ રજુ કરવામાં આવ્યાં નથી છતાં એટલું તો ચોકસ છે કે મજકુર પેપર મુંબાઇમાં ઘણું ફેલાવો પામેલું છે અને મુસલમાનો સુદ્ધાં દરેક કોમના માણસો તે વાંચે છે.

હું જરાપણ આચકા વિના કહી શકું છું કે એઉ આરટીકલો વાંચી જોતાં બદનક્ષીભર્યા છે અને મહારાજ જીવતા હોત તો તેમની આબરૂને ધોકકો પહોંચાડે તેવા છે અને તેમના કુટુંબની, તેમનાં

સગાંઓની, અને તેમના શિષ્યોની લાગણી દુખાડે તેવાં છે. આ લખાણો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ "દેવકીનંદન મહારાજ ૬૦ વર્ષની ઉમરે પરણ્યા અને એ રીતે તેમણે ધર્મના સિદ્ધાન્તનો ભોગ કર્યો. આવા માણસો ઉપદેશ આપે છે પણ તે પ્રમાણે વર્તતા નથી. આવા માણસો વચન ભંગી છે. પ્રભુના દરબારમાં આવાઓને ફીટકાર મળશે" —આમાં એવો આરોપ કરવામાં આવ્યો છે કે મહારાજ દંભી હતા.

૨ લગ્ન કરવાથી મહારાજે ધર્મનું અપમાન કર્યું છે અને પોતાના શબ્દોની વિરૂદ્ધ વર્તન કરીને પોતાનાજ પંથનું સાર્થક કર્યું છે.

૩ મહારાજને એક ભાટીયા વીધવા સાથે સારો સંબંધ હતો.

૪ ભાટીયાબાઇ તેની રખાત તરીકે હતી અને તેને મહારાજે પોતાની પત્ની કરતાં પણ વધારે ઉંચે દરજ્જે સ્થાપી હતી.

૫ જો બીજો કોઇ માણસ તે સ્ત્રી સાથે આડો સંબંધ રાખતો જણાતો તો મહારાજ તેને નોકરીમાંથી બરતરફ કરતા.

૬ મહારાજે વેશ્યાઓને અને નાચનારીઓને પોતાના પુત્રના લગ્ન વખતે હજારો રૂપીઆ આપ્યા હતા. શિષ્યો અને ભક્તો પાસેથી મેળવેલા હજારો રુપીઆ આ રીતે વેડફી મારવામાં આવ્યા હતા.

૭ બ્રાહ્મણને જોઇને મહારાજ ધુરકતા જ્યારે વેશ્યાને જોઇને તેઓ ખેંચાતા.

૮ 'પોતાની કાળી જીંદગીનું રટણ કરવા તે વચનોનો પણ ભંગ કરે છે'—આમાં એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે મહારાજનું વર્તન ખરાબ હતું.

૯ મહારાજે શરમનો એટલી હદ સુધી ત્યાગ કર્યો હતો કે શરમ પણ તેની સાથે આવતાં શરમાઇ જાય

૧૦ મનમાં તે ઇશ્વરને ગણતાજ નહોતા.

૧૧ "બીકાનેરમાં મહારાજે રૂકમિણીબાઇ નામની એક બાળ વિધવાનો અંગીકાર કર્યો હતો અને તેના કારણમાં ફક્ત જણાવ્યું હતું કે પૂર્વજન્મમાં તે મારી મુખ્ય રાણી હતી તે પછી એ નાની બાળકીનું નાનું પેટ મોટું થયું અને તે પવનથી થયું કે બીજા કશાથી તેનો નિર્ણય પોલના વાંચકે કરીલેવો જે કહેવાનું છે તે એ છે કે તેનું પેટ મોટું કરવામાં આવ્યું હતું."

આ છેલ્લા આરોપને વધારે સ્પષ્ટતાથી આરોપીએ પોલના બીજા અંકમાં સમજાવ્યો છે તેમાં ચોકખી રીતે જણાવવામાં આવ્યું છે કે મહારાજના સંગથી એ બાળ વિધવા સગર્ભા થઇ હતી.

મજકુર લેખોમાં તે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે તેની સચ્ચાઇ પુરવાર કરવામાં બચાવ પક્ષ છેકજ નિરાશ નીવડયો છે અને જે પુરાવો પડયો છે તે ઉપરથી જણાય છે કે એ આક્ષેપો બીલકુલ ખોટા છે. બચાવ પક્ષે બીજો વાંધો રજુ કર્યો છે તે એ છે કે દેવકીનંદન મહારાજ મરી ગયા છે અને જો કે મજકુર આક્ષેપોથી તેઓ હયાતી હોત તો તેમની આબરૂને ધોકો પહોંચે તેમ છે એમ માનીએ તો પણ આ આક્ષેપોથી તેમના કુટુંબીઓની લાગણી દુખાવવાનો તેમાં જરાએ હેતુ નથી

મને લાગે છે કે આ જાતની દલીલ કરવામાં બચાવપક્ષે ગેરસમજ કરેલી લાગે છે, આ સંબધમાં કલમ ૪૯૯ તેના ૧ અને ૪ નંબરના ખુલાસા સાથે વાંચવી જોઇએ મને જરાએ શક નથી કે બેઉ આરટીકલો જે કોઇ પણ માણસ સાથે વાંચે તેને તરત લાગ્યા

વિના નહિ રહી શકે કે એ આરટીકલોનાં લખાણો બદનક્ષીભરેલાં છે અને મહારાજ જીવતા હોત તો તેમની આબરૂને ધકકો પહોંચાડે તેવાં છે એટલુંજ નહી પરંતુ તેમના કુટુંબીઓની લાગણી દુખાડવા માટે પણ લખાયાં છે.

લખાણો કેવળ બદનક્ષી ભર્યાં છે એમ જો હું એકવાર નક્કી કરૂં તો પછી એ પણ દેખીતુંજ છે કે આરોપીએ મહારાજનાં સગાં સંબંધીઓની લાગણી દુઃખાવવાનો ઇરાદો રાખ્યોજ હતો કારણ કે દરેક માણસ પોતાનાં કાર્યો સમજીનેજ કરતો હોવાથી તેની અસર અને પરિણામો પણ તે સમજતો હોવો જોઇએ અને આરોપી આવા આરોપો કરવાને માટે કાયદેસર કારણ અગર બીજું કોઇ ખાસ કારણ ન બતાવી શકે તો પછી તેના હેતુઓ ગમે તેવા શુદ્ધ હોય છતાં પરિણામ માટે તે જવાબદાર છે.

આ સંબંધમાં જસ્ટીસ બેસ્ટે જુરીને જે કાયદો સમજાવ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છેઃ—

" જે વસ્તુ છપાઇ હોય તેના ઉપરનાંજ જુરીએ બદનક્ષી થઇ છે કે નહિ તેનો નિર્ણય કરવાનો છે. જો લખાણ તેવું લાગે તો લખનારનો ઇરાદો તેવોજ હતો એમ માની લેવું જોઇએ."

આજ વિષયમાં ધારકાર મેઇન કહે છે કે 'જો બદનક્ષીનો મુદ્દો એકવાર નક્કી કર્યો તો પછી કેસ પુરો થઇ ગએલો ગણાવો જોઇએ.'

લોર્ડ ટેંટોગન સી. જે. વીલ્સનમાં જણાવે છે કે—

'બદનક્ષીથી' વાદીને નુકશાન થયું છે કે નહિ તેનો નિર્ણય કરવાનું કામ જ્યુરીને માટે રહેવા દેવું જોઇએ નહિ કારણ કે દરેક માણસ પોતાના કાર્યના પરિણામો સમજીનેજ તે કરતો હોય છે એમ ગણવું જોઇએ. લખાણની વલણ વાદી કે ફરીઆદીને નુકશાન કરતા લાગે તો કાયદામાં એમજ ગણી લેવું જોઇએ કે પ્રતિવાદી

અથવા આરોપીએ તેવું પરિણામ કરવાનો ઇરાદો કર્યો હતો."

આજ વિષયમાં મેઇન વધુમાં જણાવે છે કે:—

"એક માણસે બીજાની બદનક્ષી કરી છે કે નહિ તેનો નિર્ણય તેણે કરેલા લખાણો ઉપરથી કરવાનો છે અથવા તો તેનું લખાણ છપાયાથી જે પરિણામો આવ્યાં હોય તે ઉપરથી સાબીત કરવાનું છે. એવું પુરવાર કરવાની જરૂર નથી કે લખનારે પોતાના લખાણથી સુલેહનો ભંગ કરવાનો ઇરાદો રાખ્યો હતો. કદાચ તેવી તેની ઇચ્છા પણ ન હોય છતાં એ તેના લખાણોના શબ્દોથી મરનારની આબરૂને હાનિ પહોંચે અથવા તો તેના સગાં સંબંધીઓની લાગણી એટલી બધી દુભાય કે જેથી તેઓ સુલેહનો ભંગ કરવા તૈયાર થાય એવો સંભવ પુરવાર કરવામાં આવે તો પણ બદનક્ષીનો ગુન્હો પુરવાર થયો કહેવાય."

હવે પીનલકોડ પ્રમાણે બદનક્ષીના લખાણથી સુલેહનો ભંગ થવાનો સંભવ હતો કે નહિ તે પુરવાર કરવાની જરૂર રહેતી નથી પણ તેમાં તો લખનારના ઇરાદાનીજ તપાસ કરવાની છે. ઇંગ્લાંડમાં આ સંબંધમાં કાયદો ગમે તે પ્રકારનો હોય છતાં મારે તો ઇંડીયન પીનલ કોડ પ્રમાણેજ આ કેસ તપાસવાનો છે. અને તે કાયદાની કલમ મુજબ હું માનું છું કે બદનક્ષી મરેલાની કરવામાં આવી હોય કે જીવતાની કરવામાં આવી હોય છતાં તેની પાછળનો હેતુ તો એઉ કેસમાં સરખી રીતેજ નક્કી કરવાનો છે અને મરનારના કુંટુંબીઓની લાગણી દુખાઇ છે કે નહિ તેનો નિર્ણય વિગતો ઉપરથી નક્કી કરવાનો છે.

હવે મજકુર કેસમાં આરોપીનો ઇરાદો મરનારનાં સગાં સંબંધીઓની લાગણી દુભવવાનો હતો કે નહિ તે ફરીઆદ પક્ષે પુરવાર કરવાનું છે. અને તેનો બધો આધાર રજુ થએલી વીગતો ઉપર છે.

અહીં મહારાજ દેવકીનંદનની વીધવાએ પોતાની લાગણી દુઃખાઈ છે એમ જણાવીને આ ફરીઆદ નોંધાવી છે.

ટોપહામ પોતાનાં પુસ્તકના ૧૨૬ મે પાને જણાવે છે કેઃ-

" માણસના મરણ પછી કોઈપણ બીજો માણસ તેની આબરૂને ધોકો પહોંચાડવાના ઈરાદાથી અથવા તેના કુટુંબીઓની લાગણી દુભાવવાના ઇરાદાથી કાંઈપણ લખે તો તે ગેરકાયદેસર છે."

'પોલ' પત્ર ગુજરાતીમાં પ્રગટ થાય છે અને તે વૈષ્ણવો બીન વૈષ્ણવો અને મુસલમાનો પણ વાંચે છે એ વાત જુબાનીમાં જણાવવામાં આવી છે. આરોપીએ પોતાના પેપરની પોલીસી બતાવવાને આ અંકો રજુ કર્યા છે જેમાં તા. ૧૧ મી ઓગસ્ટનો અંક જન્માષ્ટમી અંક તરીકે તેણે કાઢેલો છે. આ અંકમાં દેવકીનંદન મહારાજના પુત્ર વલ્લભલાલજીનો ફોટો આપવામાં આવ્યો છે. જેની નીચેની નોટ લખવામાં આવી છે—દેવકીનંદનના આ સત્પુત્ર સામે નજર કરો. પ્રાગજી સુરજીએ (એના બાપ દેવકીનંદનના શિષ્ય છે). તેણે પોલ સામે કેસ માંડયો છે. આ વખતે આ સત્પુત્ર ઉત્તર હીંદમાં ફરે છે. વૈષ્ણવો ! આ જુવાન ગોસ્વામીના પોષાક તરફ નજર કરો. એ ધર્મ ગુરૂ જેવો નથી દેખાતો પણ એક ઠાકોર સાહેબ જેવો દેખાય છે." આ આખા ચિત્ર અને તેની નીચેના લખાણનો આશય દેવકીનંદનના પુત્ર વલ્લભ લાલજીની હાંસી કરવા માટે કરવામાં આવ્યું છે અને "પોલ" સામે ચલાવવામાં આવેલા મુકદ્દમામાં તેમને સાધન બનાવી તેમને હલકા પાડવાનું પગલું ભરવામાં આવ્યું છે. આરોપી પોતાના પહેલા લેખિત સ્ટેટમેંટમાં જણાવે છે કે આ મહારાજ વૈષ્ણવોમાં અત્યારે જે કેટલીક વાંધાભરી રૂઢીઓ પ્રચલિત છે તેનો ઉપદેશ કરતા હતા અને એક ખરા વૈષ્ણવ તરીકે તે બધી ખુલ્લી પાડવાની મારી ફરજ માની છે.

આરોપી પોતાના સ્ટેટમેંટમાં વધુ જણાવે છે કે છેલ્લા એપ્રીલ માસમાં એમ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું કે એક ગોકુલનાથ મહારાજ છપ્પન ભોગ કરનાર હતા અને બીજા ગોસ્વામી મહારાજોને તેમાં આમંત્રણ આપવામાં આવ્યું હતું, આ બાબતમાં ન્યુસપેપરોમાં ભારે ચર્ચા ચાલી હતી અને મેં (આરોપીને) મારા પેપરમાં આરટીકલો લખવાની શરૂ કરી અને વૈષ્ણવોને વિનંતી કરી કે મહારાજો તમને જે કહે તે માની લેતા નહિ પણ આ મહારાજોમાં કેટલું મીઠું છે તે તપાસી જોજો. આ ચર્ચા દરમ્યાન મહારાજા બદનક્ષી કેસમાં રજુ થએલાં પુસ્તકો જેવાં કે "વલ્લભ કુલછલ કપટ દર્પણ," "વલ્લભકુલ દંભ દર્પણ," "વલ્લભકુલ ચરિત્ર દર્પણ" અને એવી બીજી કેટલીક ચોપડીઓ મારા (આરોપી) પર કોઇના માણસ મારફતે મોકલવામાં આવી હતી."

આરોપીએ "વલ્લભ છળકપટ દર્પણમાંથી" કેટલાક મહારાજોનું જીવન ચરિત્ર પોતાના પેપરમાં છાપવા માંડયું. આના સંબંધમાં આરોપી પોતાના સ્ટેટમેંટની છેવટમાં જણાવે છે કે " હું આ બધાં લખાણો લખાઇ ગએલાં પુસ્તકોમાંથી ફરીવાર પ્રગટ કરતો હતો કારણ કે આ પ્રસંગે મને તેમ કરવાની જરૂર જણાવી " શું અમુક બનાવો ઉપરથી દેવકીનંદન મહારાજ ઉપર અનીતિમય અને અધાર્મીક આક્ષેપો ગમે તેમ પેપરમાં પ્રગટ કરવા એ વ્યાજબી કહી શકાય ? હું નથી માનતો. વળી ઉપલા પુસ્તકમાંના લખાણો ઇતિહાસ રુપ ગણી શકાય ? મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે સ્વામી બલાકટાનંદનું પુસ્તક કે આરોપી પાગલે પ્રગટ કરેલાં બીજા પુસ્તકોનાં લખાણો કોઇપણ રીતે ઇતિહાસ કહી શકાય નહિ. દેવકીનંદન કયારે પ્રકટ થયા? કયારે લીલા વિસ્તારી ગયા તે કેટલા હતા, તે કયાં રહેતા હતા? એવી વીગતોવાર એ પુસ્તક લખાયુંજ નથી બ્લાકટાનંદે અને આ-

રોપી પાગલે જે લખ્યું છે તે કેટલાક કાલ્પનિક પ્રસંગો મહારાજના નામ સાથે જોડીને તેમને અનીતિમાન અને અધર્મી પુરવાર કરવાના અને તેમની ટીકા કરવાના ઇરાદાથી કરવામાં આવ્યું છે.

વળી તા. ૧૩ મી જુલાઇ પહેલાં આરોપીએ જાણ્યું હતું કે તા. ૯ મી જુલાઇના તેના પેપરમાં થએલું લખાણ મહારાજના સેવકે ચેલેંજ કર્યું હતું અને તેમાં કરેલા આરોપો જુઠા હોવાનું જણાવ્યું હતું તે જાણતો હતો કે એજ આરટીકલને લીધે તેની સામે આ કોરટમાં ફરીઆદ નોંધાવવામાં આવી હતી તે એમ પણ જાણતો હતો કે તેની સામે જે આરોપ મુકવામાં આવ્યો હતો તે એ હતો કે તેણે એ આરટીકલ દેવકીનંદન મહારાજના કુટુંબીઓની લાગણી દુભાવવાના ઇરાદાથી લખ્યો હતો. તા. ૧૫ મી જુલાઇએ તેને મોકલવામાં આવેલી નાટીસથી તેનું ધ્યાન આ તરફ ખાસ ખેંચવામાં આવ્યું હતું છતાં તેણે તા. ૨૩ મી જુલાઇના પોતાના પેપરમાં અને તે પછીના અંકોનાં લખાણો દેવકીનંદન મહારાજ સામે બદનક્ષીના હુમલાઓ ચાલુ રાખ્યા હતા.

આ સંજોગોમાં અને મારી સમક્ષ પડેલા પુરાવા ઉપરથી હું જરાપણ અચકાયા વિના એકજ નિર્ણય ઉપર આવું છું કે આ બધાં લખાણો મહારાજનાં સગાં સંબંધીઓની લાગણી દુભાવવાના ઇરાદાથીજ લખ્યાં હતાં એટલે ૫૦૦ મી કલમના ખુલાસા ૧ નીચે જે વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો છે તે હું નામંજુર કરૂં છું. ધારો કે ૯મી જુલાઇના અંકના સંબંધમાં આરોપીનો ઇરાદો પુરવાર કરવા માટે ઉપલો વાંધો કબુલ રાખીએ તો પણ ૨૩ મી જુલાઇ અને તે પછીના અંકોમાં આરોપીની વર્તણુકનો જરાએ બચાવ થઇ શકે તેમ નથી.

જે મુદ્દો રહે છે તે એજ છે કે આરોપી ૫૦૦ મી કલમના

જે બે ખુલાસાઓ ઉપર આધાર રાખે છે તેથી તેને રક્ષણ મળે છે કે કેમ? કદાચ બચાવ પક્ષ એમ કહે કે આરોપીએ શુદ્ધ નિષ્ઠાથી આ લખાણો કર્યાં હતાં તો શુધ્ધનિષ્ટાની વ્યાખ્યા પર મી કલમ પ્રમાણે નીચે મુજબ છે:—

"કોઇ પણ કાર્ય જે પુરતી કાળજી અને વિચાર વગર કર્યામાં આવે તે શુદ્ધ નિષ્ઠાથી કરવામાં આવેલું ગણી શકાય નહિ."

ગમે તેવી પ્રામાણિક છતાં સાદી માન્યતાને એમને એમ માની લઇને તેને શુદ્ધ નિષ્ઠા તરીકે ગણી શકાય નહિ. માન્યતા બુદ્ધિપુર્વક અને કારણસર હોવી જોઇએ. એતો ચોકખું છે કે જે આરોપો કરવામાં આવ્યા છે તેની સચ્ચાઇ પુરવાર કરવાનું અથવા તો તે આરોપો ખરા છે એવી માન્યતા ધરાવવાનું કારણ રજુ કરવાનું તથા આવા આરોપો કરવામાં આરોપીને કોઇ જાતનો દ્વેષ ન હતો અને એ આરોપો તેણે કેવળ જાહેર હિત ધ્યાનમાં લઇનેજ કર્યા હતા એ બધું સાબીત કરવાનું કામ આરોપીનું છે. આવા આરોપો કરનાર માણસ જ્યારે વધારામાં ખોટા અને વજુદ વગરના હુમલા કરે છે ત્યારે તે શુદ્ધ નિષ્ઠાથી વર્ત્યો છે એમ કહી સકાય નહિ. બચાવપક્ષે જે ચુકાદાઓ ઉપર આધાર રાખ્યો છે તેમાં આ સિદ્ધાં-તોનો પણ ખાસ વિચાર કરવો જોઇએ.

હવે બચાવ પક્ષની દલીલો સમજવા માટે જુબાનીમાં રજુ થએલી કેટલીક વિગતો અને આરોપીનું સ્ટેટમેંટ તપાસવાની જરૂર છે. એમ જણાય છે કે ૧૯૧૧ ની સાલમાં કે તે અરસામાં સ્વામી બ્લાકટાનંદ મુંબાઇમાં હતો. હવે આ બ્લાકટાનંદ કોણ હતો તે વિષે કાંઇ પુરાવો રજુ થયો નથી. ફક્ત બચાવ પક્ષના સાક્ષી વલ્લભદાસે એવી જુબાની આપી છે કે બ્લાકટાનંદ પહેલાં પાણી ભરનાર હતો અને તેણે વલ્લભદાસને કહ્યું હતું કે તે દેવકીનંદન

મહારાજની નોકરીમાં હતો. તે સ્વામી કેવી રીતે થયો, બીજાઓ તેને સ્વામી કહેતા કે તે પોતેજ સ્વામી બની બેઠો હતો એ બધી વીગત હજુ અંધારામાંજ રહી છે. વળી કોઈ પણ ગોસ્વામી મહારાજોના નિકટ સંબંધમાં તે આવ્યો હતો કે કેમ તે વાત પણ જુબાનીમાં પુરવાર થઇ નથી. જો કે કેટલાક સાક્ષીઓએ એમ જણાવ્યું છે કે એ માણસ (બ્લાકટાનંદ) તેમને કહેતો હતો કે તે મહારાજોના પરિચયમાં આવ્યો હતો. પણ જે મહારાજો વિષે તેણે લખ્યું છે અને તેમની સાપે તેણે અનીતિમય અને અધર્મી વર્તનનો આરોપ મુકયો છે તેમાંથી કોઇના પણ અંગત પરિચયમાં તે આવ્યો હતો એવો ચોકકસ પુરાવો રજુ થયો નથી. આવા માણસે ઘણા વરસો પહેલાં 'વલ્લભકુલ છલ દર્પણ' નામની ચોપડી હીંદીમાં પ્રગટ કરી હતી. મુંબાઇમાં આ પુસ્તકનો ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરાવવા પુરતોજ તેનો સંબંધ હતો અને તેના નામ સાથે આ પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર ૧૯૧૨ માં પ્રસિધ્ધ થયું. હિંદી પુસ્તકની કોપીઓ ધનજી લક્ષમીદાસ નામના બચાવના સાક્ષી પાસે વેચવા માટે રાખવામાં આવી હતી. મજકુર સખ્શ મેસર્સ–ડી લક્ષ્મી દાસના નામથી બુકસેલરનો ધંધો કરે છે અને તેનીજ જુબાની પ્રમાણે તેણે એ પુસ્તકની કોપીઓ ૧૯૧૧–૧૨ ની વચમાં વગર કીંમતે છૂટથી વહેંચી હતી. આ પુસ્તકમાં મહારાજો વિષે ઘણાજ બદનક્ષીભર્યા આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે. ઘણા વૈષ્ણવો આને ખાસ કરીને ભાટીઆઓએ આ ચોપડીના વેચાણ સામે વાંધો લીધો કારણ કે તેમાં તેમના મહારાજો વિષે ઘણાજ નીચ આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા. તેમની તથા મહારાજના બીજા શિષ્યોની લાગણી એટલી બધી ઉશ્કેરાઇ ગઇ હતી કે ૧૯૧૧ ના સપ્ટેમ્બર કે તે અરસામાં ઓનરેબલ સર વિઠ્ઠલદાસ દામોદર ઠાકરશી અને વૈષ્ણવ ધર્મના બીજા

કેટલાક અનુયાયીઓએ પોલીસ કમિશ્નર ઉપર એક અરજી કરી તેમાં એવું જણાવ્યું કે તે ચોપડી ઉપર અંકુશ મુકવો જોઇએ. તે અરજીમાં વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉદેપુરનું શ્રીનાથજીનું મંદિર અને મુંબાઇના બીજાં મંદિરોને વૈષ્ણવ સંપ્રદાયના અનુયાયીઓ પવિત્ર માનતા હતા અને એ મંદિરોની વ્યવસ્થા ગોસ્વામીઓ અથવા વૈષ્ણવધર્મના મહારાજો કરતા હતા. શ્રીનાથજીના મંદીરના મહારાજો બીજા વૈષ્ણવ મહારાજોના ઉપરી છે અને તે દરેકને ટીકાયત મહારાજ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. મજકુર ધનજી લક્ષ્મીદાસ 'વલ્લભ કુલ છળ દર્પણ," "વલ્લભકુલ ચરિત્ર દર્પણ" વલ્લભાચાર્યના વંશજો એટલે કે વૈષ્ણવ મહારાજોના દંભ બતાવનારૂં નાટક વિગેરે પુસ્તકો વેચે છે અને મેસર્સ–ડી લક્ષ્મીદાસ થોડા વખતમાં આ બધાં પુસ્તકોનો ગુજરાતીમાં તરજુમો કરાવવાનો વિચાર રાખે છે. અરજી કરનારાઓએ આ બધી વીગતો રજુ કરીને પોલીસકમીશનરને આ પુસ્તકોને ગુજરાતી કે બીજી ભાષામાં નહી છાપવા દેવાની અરજી કરી હતી.

આ વખતે ભાટીયા મિત્રમંડળ નામની એક સંસ્થા હયાતીમાં આવી હતી. તેના સભ્યો સુધારકો હતા અને તેમનો આશય વૈષ્ણવ સંપ્રદાયમાં ઘુસી ગયેલા કેટલાક વાંધાભર્યા રિવાજોને દૂર કરવાનો હતો. આ લોકોએ સામી ચળવળ કરી અને કમીશનરને એવી અરજી કરી કે તેણે પહેલી અરજી કરનારાઓની માગણી પ્રમાણે કોઇપણ જાતનાં પુસ્તકો પર અંકુશ મુકવો નહી પરંતુ તે લોકોને કોર્ટમાં તેમની ફરીઆદ રજુ કરવાની સલાહ આપવી. આ સામી અરજીમાં સહીઓ કરનારાઓની બચાવપક્ષના એક સાક્ષી લક્ષ્મીદાસ ખવજી પણ હતા. આ અરજી પર ભાટીઆ મિત્ર મંડળના ૨૦ થી ૩૦ સભ્યોએ સહી કરી હતી. પોલીસ કમીશનરે ડી–લક્ષ્મીદાસને

બોલાવ્યો અને આ પુસ્તકો વેચવાનું તે બંધ કરવા માંગે છે કેમ તે વિષે પુછ્યું હતું. તેણે તેમ કરવાની ના પાડી. જો કે એ વાત ત્યાં અટકી હતી. તે પછી બેમાંથી એકે પક્ષે કાંઇ કર્યું નહિ. ડી- લક્ષ્મીદાસે પોલીસ કમીશનરને એમ જણાવ્યું હતું કે એ પુસ્તકોમાં કોઇની પણ લાગણી દુભાય તેવું કાંઇ લખાણ હતું નહિ. બ્લાકટાનંદના હીંદી પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર ૧૯૧૨ માં થયું હતું. એ ભાષાંતર કોણે કર્યું તે શકમંદ છે. છતાં કોર્ટ સમક્ષ જે પુરાવો પડયો છે તે ઉપરથી જણાય છે કે તરજુમો કરનાર ગોરધનદાસ નેમાણી નામનો કોઇ માણસ હતો. વળી સાક્ષી વલ્લભદાસે નેમાણીના જીવન ચરિત્રમાંથી જે એક ફકરો રજુ કર્યો છે તે ઉપરથી જણાય છે કે "વલ્લભ કુલ છળકપટ દર્પણ" નામનું મુળ પુસ્તક પણ આજ ગોરધનદાસ નેમાણીની કૃતિ હતી. જો તેમ હોય તો પછી મહારાજોના અંગત પરિચયમાં આવેલા માણસે એ પુસ્તક લખ્યું છે એવી જે દલીલ રજુ કરવામાં આવી છે તે ઉપર વજન મુકી શકાય તેમ નથી. કારણ કે કોઇએ એમ જણાવ્યું નથી કે ગોરધનદાસને મહારાજોની જીંદગી વિષે માહીતી મેળવવાને અને તેમાંએ ખાસ કરીને દેવકીનંદન મહારાજના જીવન સંબંધી જાણવાને ખાસ સાધન હતું,

હવે હું આરોપીનું સ્ટેટમેંટ તપાસીશ. તે પોતાના પહેલા સ્ટેટમેંટમાં જણાવે છે કે "હું વૈષ્ણવ છું અને મહારાજના સાચા ભક્ત તરીકે ગોસ્વામી મહારાજોમાં જે અનીતિમય રિવાજો ઘુસી ગયા છે તેને હું ધિકકારૂં છું અને તેથી તેની સામે લેખો લખવાનું મેં શરૂ કર્યું છે." વળી આરોપીએ આ સ્ટેટમેંટમાં વધુમાં જણાવ્યું છે કે ગયા એપ્રીલમાં છપ્પન ભોગ વખતે કોર્ટે તેના પર મહારાજોના જીવન ચરિત્રને લગતાં ત્રણ પુસ્તકો મોકલી આપ્યાં હતાં

જેમાંથી તેણે ઉતારા કરવા માંડયા હતા. આરોપી જણાવે છે કે બ્લાકટાનંદે મૂળ ચોપડી ૧૮૯૭ માં લખી હતી. એ ઘણી શોધખોળ પછી તે જાણી શકયો છે. અને આ બ્લાકટાનંદને કેટલાક મહારાજો જોડે ઘણો અંગત પરિચય પડયો હતો. અહીં એટલું ખાસ ધ્યાનમાં રાખવાનું છે કે આરોપી કયાંઇએ એમ જણાવવાની હીંમત કરતો નથી કે એ બ્લાકટાનંદને દેવકીનંદન મહારાજ જોડે પરિચય હતો અથવા તો તે તેને ઓળખતો હતો, આરોપી કહે છે કે જ્યારે આ પુસ્તક છપાયું ત્યારે મહારાજો હયાત હતા અને તેમણે બ્લાકટાનંદ સામે કોઇ પણ જાતનાં પગલાં લીધાં ન હોતાં. વધુમાં એમ પણ જણાવે છે કે એ પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર થઇ ગયું હતું અને તે વેચવામાં પણ આવ્યું હતું. એટલે તેણે જે ભાષાંતર કર્યું છે તે મૂળ પુસ્તકને આધારે કાંઇ પણ સુધારો વધારો કર્યા વગરનું છે અને શુદ્ધ દાનતથી તેણે તે ભાષાંતર પોતાના પેપરમાં છાપ્યું છે પણ મેં જ્યારે આરોપીને પુછયું કે આ ભાષાંતર તારા પેપરમાં છાપતાં પહેલાં તેં ચોક્કસ તપાસ કરી હતી? ત્યારે તેણે હા પાડી હતી. શું તપાસ કરી હતી એમ પુછતાં તેણે મને નીચે પ્રમાણે જવાબ આપ્યો હતો:—

"મેં મારા પત્રમાં અગાઉથી એવી જાહેર ખબર પ્રગટ કરી હતી કે હું દેવકીનંદન મહારાજ વિષે આરટીકલો પ્રગટ કરવાનો છું. તે પછી એક કાકુ નામનો શખ્સ મને મળવા આવ્યો. મેં બ્લાકટાનંદના પુસ્તકો વિષે તેને પૂછયું પણ તેણે સંતોષકારક ખુલાસો નહિ આપ્યો. તે બે ત્રણ વાર મારે ઘેર આવ્યો હતો પણ બ્લાકટાનંદના મહારાજો વિષેનાં લખાણો ખરાં છે કે ખોટાં તે વિષેની કાંઇ પણ બાતમી તેણે મને આપી હતી નહિ. કાકુ કોણ હતો એમ આરોપીને પૂછતાં તેણે જણાવ્યું છે કે તે વાણીઓ હતો અને

દેવકીનંદન મહારાજ સાથે રહેતા હતા અને હાલમાં વલ્લભલાલજી સાથે રહે છે. આરોપીએ વધારેમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે તેને ઘણા માણસોએ કહ્યું હતું કે બ્લાકટાનંદની ચોપડી છપાઇ ત્યારે દેવકીનંદન મહારાજ હયાત હતા અને તે વખતે તેના સામે કાંઇ પગલાં લેવામાં નહિ આવ્યાથી તે લખાણો ખરાં હોવાં જોઇએ એમ મનાય નહિ. આરોપીએ પોતાના છેલ્લા સ્ટેટમેંટના સાથે પોતાના પત્રની ત્રણ નકલો સામેલ કરી છે. તેમાંના એકમાં તેણે તેના વિરોધીઓને તમનાથી થાય તે કરી લેવાનું ચેલેંજ આપ્યું છે અને તેને છપ્પન ભોગ અને મહારાજો વિષે લેખો લખવાના કામમાં કોઇ પણ બાધ કરી શકે તેમ નથી. પોતાના બચાવના ટેકા રૂપે આરોપીએ ચાર સાક્ષીઓની જુબાની લીધી. જેમાં એક લક્ષ્મીદાસ રવજી તેરસી પણ છે. આ સાક્ષી સુધારક મંડળના છે અને ખરી કે ખોટી રીતે માને છે કે ધર્મને નામે મહારાજો ઘણું વાંધા ભર્યું વર્તન ચલાવી રહ્યા છે. આરોપી આ તેરસીને ૧૯૨૫ ના ફેબ્રુઆરી કે માર્ચમાં મળ્યો હતો અને બ્લાકટાનંદ વિષે તેને કાંઇ ખબર હોય તો તેની અને તેનાં લખાણોની માહીતી આપવા જણાવ્યું હતું આ મુલાકાત ૨૦ મીનીટ સુધી ચાલી હતી અને મી૦ તેરસીએ આરોપીને એટલું કહ્યું કે તે બ્લાકટાનંદને મળ્યા હતા અને તેની સાથે મહારાજો વિષે વાતચીત કરી હતી. પણ અહીં એ જોવાનું છે કે બ્લાકટાનંદે દેવકીનંદન સામે જે આક્ષેપો કર્યા હતા તે ખરા છે કે ખોટા એવું સાક્ષીએ આરોપીને કહ્યું નથી. આરોપીના વિદ્વાન વકીલે આ વિષયમાં મી૦ તેરસીને એક પણ સવાલ પુછયો નથી. એટલુંજ નહિ પણ સાક્ષી લક્ષ્મીદાસ તેરસીએ ખુલ્લી રીતે કબુલ કર્યું છે કે બ્લાકટાનંદની ચોપડીમાં કોઇપણ લખાણ બદનક્ષી ભર્યું હતું કે કેમ તેની તેને ખબર ન હોતી અને અત્યારે પણ જણાવ્યું છે કે તેણે બ્લા-

ટાનંદનું પુસ્તક ૨૫ વર્ષ પહેલાં વાંચ્યું હતું અને તે માત્ર તેની
ાદદાસ્ત ઉપર આધાર રાખતા હતા.

આરોપીને મી૦ તેરસી સાથે બીજી મુલાકાત પણ નહિ હતી
ણ આ વખતે તેમને બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકો વિષે વાત ચીત થઇ
ા હોતી. માત્ર તેમને પોલીસ કમીશ્નર પર સાક્ષીએ જે સામી
અરજી કરી હતી તે વિષે વાતચીત થઇ હતી એટલે આ બધી
ાતચીત અને મુલાકાતનું પરિણામ એટલુંજ આવ્યું કે મી૦ તેરસી
મા વાતચીત પછી આરોપીને એટલું જણાવ્યું કે તારી પોતાની
જવાબદારી પર તારે જે પગલાં લેવાં હોય તે લે. છેવટે સાક્ષી તેર-
ીએ ખુલ્લી રીતે એમ પણ જણાવ્યું છે કે "પોલે જે લખાણ
ાગટ કર્યું છે તે ખરૂં છે કે ખોટું તેની સાથે મારે કશો સંબંધ
થી" એટલે મારા અભિપ્રાય પ્રમાણે મી૦ લક્ષ્મીદાસ તેરસીની
ાુબાની આરોપીના બચાવમાં જરાએ મદદ રૂપ નથી.

બીજો સાક્ષી ડી૦ લક્ષ્મીદાસ છે. આ સાક્ષીએ એમ જણાવ્યું
આરોપી તેની પાસે વારંવાર આવતો હતો અને બ્લાકટાનંદના
સ્તકો વિષે પુછતો હતો, સાક્ષીએ તેને એવું કહ્યું હતું કે બ્લાકટા
ંદની ચોપડીઓમાં જે લખાણ હતું તે અક્ષરે અક્ષર સાચુ હતું
યારે તેને મેં પુછ્યું કે તે તમે શા ઉપરથી કહો છો ત્યારે તેણે
વાબ આપ્યો હતો કે 'બ્લાકટાનંદે મને તે સાચું છે એમ કહ્યું
તું કે તેના પુસ્તકમાં જે આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે તેનો તેની
ાસે પુરાવો છે. સાક્ષીને જ્યારે એમ પૂછવામાં આવ્યું કે બ્લાકટા-
દે તેને પોતાનાં લખાણોની આટલી બાતમી શામાટે આપી ત્યારે
ણે કહ્યું કે બ્લાકટાનંદે વાતમાંને વાતમાં તેને (સાક્ષીને) એ
ાતમી આપી હતી. સાક્ષીએ એટલું તો કબુલ કર્યું છે. બ્લાકટાનંદ

સાક્ષીને બીજી કાંઇ ખાતરી નહોતી. આ સાક્ષીએ પોતાની જુબા-નીમાં એમ જણાવ્યું છે કે બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકો મહારાજોને મોક-લવામાં આવ્યાં હતાં. પણ એ વિષયમાં તેની જુબાની ઘણી ચોકસ છે. તે પોતે એમ માનતો હતો કે બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકોમાં કાંઇ વાંધા ભર્યું નહોતું એટલે બનવાજોગ છે કે તેણે પોતાનોજ એ અ-ભિપ્રાય આરોપીને કહયો હોય ગમે તેમ પણ આ સાક્ષીને બ્લાકટા નંદનાં પુસ્તકોના લખાણોની સત્યતા વિષે ખાસ અંગત માહીતી નથી અને તે વાત તે કબુલ કરે છે. વળી આરોપીએ કોઇ પણ પ્રસંગે જણાવ્યું નથી કે તેનો વિચાર મહારાજોના જીવનચરિત્રો છાપવાનાં હતો. અત્રે તેણે જણાવ્યું હતું કે આ સાક્ષી કે જે કહેવાતા સુધારક મંડળનો સભ્ય છે અને જે મહારાજોનો કટ્ટો વિરોધી છે તેની જુબાનીની મારા મન પર જરાએ સારી છાપ પડી નથી. તે વાત પુરવાર થઇ છે અને જે બચાવપક્ષના બીજા સાક્ષીઓએ કબુલ કરી છે કે વૈષ્ણવો વલ્લભના અને મહારાજોના અનુયાયીઓ છે તે વાત પણ તે કબુલ રાખતો નથી.

બચાવપક્ષનો ત્રીજો અગત્યનો સાક્ષી વલ્લભદાસ રણછોડદાસ છે તેની મુખ્ય તપાસમાં આ સાક્ષીએ જણાવ્યું છે કે આરોપી તેને છપ્પન ભોગ વખતે મળ્યો હતો. તેણે તેને જણાવ્યું કે મેં બ્લા-કટાનંદનાં પુસ્તકોમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો વિષે તપાસ કરી છે અને તે સાચા છે તેણે આરોપીને બીજી કેટલીક ચોપડીઓ પણ બતાવી અને તેમાંથી કેટલાક ફકરાઓ વાંચી સંભળાવ્યા જેમાં મહારાજો સામે ટીકા કરવામાં આવી હતી. પણ દેવકીનંદન મહા-રાજ સામેના આક્ષેપો કરવામાં આવ્યા છે તેને ટેકો આપનારૂં લખાણ ક્યાંઇએ નથી. સાક્ષીએ ઉલટ તપાસમાં કબુલ કર્યું છે કે આરોપી જ્યારે મને મળવા આવ્યો ત્યારે અમારે બ્લાકટાનંદનાં

પુસ્તકો વિષે વાતચીત થઇ નહોતી. તે વિષેની પહેલી વાત જાન્યુ-આરી ફેબ્રુઆરીમાં થઇ હતી. તે વેળાએ આરોપીએ મને (સાક્ષીને) એમ જણાવ્યું હતું કે તેને મી. તેરસીએ મોકલ્યો હતો. એજ સાક્ષીએ પોતાની જુબાનીમાં જણાવ્યું છે કે તેણે આરોપીને એ વાત પણ કહી હતી કે બ્લાકટાનંદે તેને (સાક્ષીને) મહારાજો સામેના આરોપો પુરવાર કરવાને લગતા કેટલાક પુરાવાઓ પણ આપ્યા હતા તેમાં કેટલાક પત્રો અને ફોટાઓ હતા પણ આરોપીએ તેમાંથી કોઇપણ ચીજની માગણી કરી નહોતી. તેમજ બ્લાકટાનંદે જે આક્ષેપભરી વિગતો તેના પુસ્તકમાં લખી છે તે વિષે તેણે જરા તપાસ કરી ન હોતી. તેમજ બ્લાકટાનંદનું આગલું જીવન કેવું હતું તેની તેને ખબર નહોતી. મી. વેલીનકર કહે છે તેમ આ સાક્ષીને જુઠો કહેવાની હદ સુધી હું નહિ જાઉં પણ મને લાગે છે કે સાક્ષી એકપક્ષી છે. તે વૈષ્ણવ ધર્મમાં અને મહારાજોને માનનારો નથી. કોઇ દિવસ હવે-લીમાં ગયો નથી અને પોતે સુધારાના પંથનો હોવાથી અને સુધારા માટે તેને સહાનુભૂતિ હોવાથી તે વિગતો અને સામાન્ય બુદ્ધિપર આધાર રાખવા કરતાં પોતાની કલ્પના ઉપર વધારે આધાર રાખે છે વળી પોતાની માન્યતા તે છુપી રાખે છે અને તે એવા વર્ગનો માણસ છે કે જેઓ એમજ નિશ્ચય કરીને બેઠા છે કે મહારાજો વિષે જેટલું ગંદુ અને હલકટ લખાયું હોય તે ગમે ત્યાં અને ગમે તેણે લખ્યું હોય છતાં તે બધું માનવું.

એટલે જે મુદ્દો અત્યારે વિચારવાનો છે તે એ છે કે આવો એક માણસ જે મહારાજોનો કટ્ટો વિરોધી હતો. તેની પાસે જઇને આરોપી દેવકીનંદન મહારાજ સામે થએલા આક્ષેપોનો પુરાવો મેળવી આવે અને તે ખરા છે એમ માની લે અને પછી એવો દાવો કરે કે તેણે એ બધું લખાણ શુદ્ધનિષ્ઠાથી કર્યું છે એ વાત શું માની શકાય તેમ છે ? હું માની શકતો નથી.

આ બધો પુરાવો શું બતાવે છે? આરોપી કહે છે કે તેણે કાકુ, લક્ષ્મીદાસ અને બીજા સાક્ષીઓ પાસથી બ્લાકટાનંદનાં લખાણોની સચ્ચાઇ વિષે તપાસ કરી હતી; પણ આરોપીએ બતાવેલા ત્રણ સાક્ષીઓમાંથી એકેઅમાં પણ બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકોમાંનાં લખાણો સાચાં હતાં એવી વાત તેમણે આરોપીને કહી હતી એ વિષે એક શબ્દ પણ જુબાનીમાં જણાવ્યો નથી. હું એમ નથી કહેવા માગતો કે મી. તેરસી, મી. ધનજી, કે મી. વલ્લભદાસ જુઠું બોલે છે. છતાં જો તમે મી. તેરસીની જુબાનીનો શબ્દેશબ્દ તપાસી જોશો અને તે ખરો છે એમ ગણીએ તો પણ તેમાં એવું કાંઇ નથી કે જે વિચારવાળા માણસને અને એક પેપરના જવાબદાર તંત્રીને —આરોપીને એવો ચોકસ અભિપ્રાય બાંધવાને કારણ આપે કે બ્લાકટાનંદે જે લખાણ કર્યું હતું તે બધું સાચું હતું.

ધનજી લક્ષ્મીદાસની જુબાનીને હું બહુ વજન નથી આપતો. તેમાં પણ એવું કાંઇ દેખાતું નથી. તેની પોતાની જુબાની પ્રમાણે તેની વિગતો ફર્સ્ટ હેન્ડ નથી અને તે બધી તેના જણાવ્યા પ્રમાણે બ્લાકટાનંદે તેને કહી હતી કે જે બ્લાકટાનંદને તે ઓળખતો પણ ન હતો. એટલે ડી. લક્ષ્મીદાસનો હેતુ કાંતો ખોટી વાતો ઉભી કરીને મહારાજોને ઉતારી પાડવાનો અગર તો આવાં લખાણોથી અમુક વર્ગના માણસોમાં પોતાના પુસ્તકોનો પ્રચાર કરીને પૈસા મેળવવાનો હોવો જોઇએ.

સાક્ષી વલ્લભદાસ લક્ષ્મીદાસ એવા પ્રકારનો સાક્ષી છે કે જે મહારાજો સામે ગમે તેવું બોલાય કે લખાય તે બ્રહ્માના અક્ષર પ્રમાણે સાચું માની લેવાને તેને જરાએ આચકો આવ તેમ નથી, તેણે પણ અંગત તપાસ કરી નથી અને બ્લાકટાનંદનાં લખાણોની સત્યતા વિષે તેને જરાએ પણ માહિતી નથી.

એટલે આ બધાનું તારતમ્ય એટલુંજ છે કે આ બધા શાક્ષીઓ કે તેમની પાસે આરોપી બ્લાકટાનંદનાં લખાણોની સચ્ચાઇનો પુરાવો મેળવવા ગયો એમ માનીએ તો પણ તેને એ બધા પાસેથી જે હકીકત માની તે એટલી જ હતી કે બ્લાકટાનંદે એ બધાને એમ કહેલું કે તેના પુસ્તકામાં કરેલા આરોપો સાચા હતા. પણ આરોપીએ એમાંથી કોઇની સાથે આરોપોની વિગતવાર તપાસ કરી નથી. બ્લાકટાનંદ કહેતો હતો તે જાણવાની તસ્દી લીધી નથી અને ડી. લક્ષ્મીદાસે જ્યારે આરોપીને કહ્યું કે બ્લાકટાનંદનાં લખાણો ખરાં છે ત્યારે પણ તે માણસે પંદર વર્ષ પહેલાં તેણે બ્લાકટાનંદનાં વાંચેલાં લખાણોના સ્મરણ ઉપરથીજ તેમ કહ્યું હતું.

વળી બ્લાકટાનન્દે વલ્લભદાસ લક્ષ્મીદાસને જે પુરાવા આપ્યા હતા તે દેવકીનંદન મહારાજનેજ લગતા હતા તે પુરવાર થયું નથી. તે બધા પુરાવાઓ દેવકીનંદન સિવાયના બીજા મહારાજોને પણ લગતા હોય, જે સાક્ષીએ દેવકીનંદન મહારાજને લગતા છે એમ ઠસાવી માર્યું હોય, કારણકે તેને સઘળા મહારાજો સામે તિરસ્કાર હતો પણ તેથી દેવકીનંદન મહારાજ સામે કરવામાં આવેલા આરોપો વિષે ખાતરી પૂર્વક પુરાવો મળી શકતો નથી.

આરોપીએ બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકોની સચ્ચાઇ વિષે ઉપલા ત્રણ સાક્ષીઓની મુલાકાત લીધી હતી કે નહિ એ વિષે મેં શંકા જાહેર કરી છે. તેરસીની તેણે મુલાકાત લીધી હતી તે હું માનું છું પણ બીજા સાક્ષીઓને ત્યાં તે બ્લાકટાનંદની તપાસ માટે ગયો હશે કે કેમ તે વિષે મને શક રહે છે; કારણ કે આરોપીના સ્ટેટમેંટમાં એવું બતાવનારૂં કાંઇપણ નથી કે તે એ બે સાક્ષીઓને ત્યાં ગયો હતો. આ બે સાક્ષીઓ વચ્ચેની મુલાકાત અગત્યની છે અને તે થઇ હોય તો આરોપીને યાદ હોવી જોઇએ; પણ આરોપીને પુછવામાં

આવ્યું ત્યારે તેણે અસંતોષકારક જવાબો આપ્યા છે. આરોપીને આ બેઉ સાક્ષીઓ સાથે પહેલાં ગમે તે પ્રસંગે આ વિષયમાં વાતચીત થઇ હશે પણ આરોપી જ્યારે એમ જણાવે છે કે તે તો જ્યારે મહારાજોનાં જીવનચરિત્રો તેના પેપરમાં છાપવાનો વિચાર કર્યો તે પહેલાં બ્લાકટાનંદ વિષે તપાસ કરીને તે બેઉ સાક્ષીઓ પાસે ગયો હતો, એ વાત મારા ધારવા પ્રમાણે તેણે પાછળથી ઉપજાવી કાઢી છે, વળી સાક્ષી વલ્લભદાસ રણછોડદાસે તો આરોપીના કેસનો છેક જ ભમ ફોડી નાખ્યો છે. આ મુલાકાતોના સંબંધમાં તેણે જણાવ્યું છે કે બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકો વિષે આરોપી સાથે તેને જાન્યુઆરી-ફેબ્રુવારીમાં વાતચીત થઇ હતી જ્યારે આરોપી જણાવે છે કે તે વાતચીત છપ્પન ભોગને પ્રસંગે તેને થઇ હતી.

એટલે આરોપીએ જે તપાસ કરી તે નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે છેક જ અધૂરી અને લૂલી હતી:—તેણે એકપક્ષી સાક્ષીઓ સાથે વાતચીત કરી હતી. બ્લાકટાનંદના જીવન વિષે જરાએ તપાસ કરવાની તસ્દી લીધી નહોતી. સામો પક્ષ એટલે જે વૈષ્ણવ મહારાજો વિષેનાં લખાણોને ખોટાં માને છે તેમની પાસેથી હકીકત જાણવાની પરવા કરી નહોતી. ચિત્રની બીજી બાજુ તપાસવાનો તેણે વિચાર પણ કર્યો નહિ. બસ! આરોપીની આ તપાસ પછી સાક્ષી વલ્લભદાસે આરોપીને જે પુસ્તકો બતાવ્યાં તેમાં એક પુસ્તક બ્લાકટાનંદના આક્ષેપોના જવાબ રૂપે હતું અને તેના આક્ષેપોનો તેમાં રદીઓ આપવામાં આવ્યો હતો; પણ આરોપીએ તે વિષે સાક્ષીઓ સાથે જરાએ ચર્ચા કરી નહોતી. તેમજ તેમાં શું લખ્યું છે તેનો એક શબ્દ પણ વાંચવાની કે જોવાની તેણે દરકાર કરી ન હતી.

આ ચોપડી તેમજ બ્લાકટાનંદનાંજ પુસ્તકોની એક આવૃત્તિ કે જેમાં બ્લાકટાનંદે પોતાના આક્ષેપો માટે માફી માગી હતી. એ

બે વસ્તુઓએ આરોપીની આંખો ઉઘાડવી જોઇતી હતી; અને બ્લાક્ટાનંદનાં લખાણો સાચાં છે એમ માની લેતાં અને છાપતાં પહેલાં બારીકાઇથી તપાસ કરવી જોઇતી હતી.

હજારો વૈષ્ણવો જેને અનન્ય ભાવથી પૂજે છે, આખા દેશમાં જેમના અસંખ્ય ભકતો છે, જેઓ વૈષ્ણવ જેવા એક મહાન સંપ્રદાયના ધર્મગુરૂ છે, જેમના પુત્ર અત્યારે ધર્માચાર્ય છે અને જેમનાં વિધવા વહુજી હજુ હયાત છે તેવા એક પ્રતિષ્ઠિત સજ્જન સામે હડહડતાં અનીતિમય અને દુષ્ટ કર્મો અને વર્તનોનું આરોપણ કરતાં પહેલાં દરેક માણસે પુરતી સાવચેતી વાપરવી જ જોઇએ. ચળવળમાં આરોપીએ જે જાતની અધુરી તપાસ કરી હતી, તેને આધારે જો તેણે સામાન્ય આક્ષેપો અને સર્વ સામાન્ય ટીકાઓ કરી હોત તો જાહેરસુધારણા અને શુદ્ધ નિષ્ઠાનો દાવો તે કરી શકયો હોત. કાયદા પ્રમાણે જાહેર સવાલના સંબંધમાં માણસના વર્તન સામે તે સવાલ પુરતા જ ટીકા કરવાનો હક્ક આપવામાં આવ્યો છે. તેમાં પણ આરોપીએ વિગતોથી પુરવાર કરવું જોઇએ કે જે ટીકા એ કરે છે તે માટે તેની પાસે પૂરતો પુરાવો છે. અહીં તો દેવકીનંદન મહારાજનું વર્તન કોઇ પણ જાહેર સવાલને લગતું હતું નહિ અને "પોલ"ના જે આરટીકલો છે તે તેમના જાહેર વર્તનના સંબંધમાં ટીકા રૂપે નથી પણ તેમના ખાનગી જીવન ઉપર આક્ષેપ રૂપે છે. બ્લાકટાનંદે જે લખ્યું છે અને જે આરોપીએ અત્યારે ફરીથી લખ્યું છે તે બધું કોઇ પણ જાતની ખાતરી વિના દેવકીનંદન મહારાજની ખાનગી જીંદગી સામે ટીકા અને આક્ષેપોના રૂપમાં છે. દેવકીનંદન મહારાજે કોઇ પણ જાહેર સવાલમાં માથું માર્યું નહોતું એટલે તે વિષયમાં તો ટીકા કરવાનો સવાલ ઉભો જ થતો નથી.

આરોપી તરફથી એવી દલીલ કરવામાં આવી છે કે તેને એમ માનવાને કારણ મળ્યું હતું કે બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકો દેવકીનંદન મહારાજની હયાતીમાં પ્રગટ થયાં હતાં અને તેની સામે મહારાજે કોઈપણ જાતનાં પગલાં લીધાં હતાં નહિ; એટલે તેને એમ લાગ્યું કે બધા આક્ષેપો ખરા હતા. પણ દેવકીનંદન મહારાજ જેવા માણસની સ્થિતિમાં કોઇપણ માણસને પગલાં લેવાં પહેલાં ઘણો વિચાર કરવો પડે છે અને કેટલીકવાર તો તે જાણ્યું ન જાણ્યું કરવું પડે છે; કારણ કે હરજાવાળા માણસને વાત વધારે ચૂંથાય તેમાં સાર દેખાતો નથી.

કેટલાક બદનક્ષીના હુમલાઓ અગર હલકટ લખાણો એવાં હોય છે કે તેને તિરસ્કાર અને ચુપકીથી જ જવાબ આપવામાં વધારે ગૌરવ રહેલું હોય છે. એ સિવાય બીજા પણ અનેક કારણો પગલાં નહિ લેવા માટેનાં હોય છે.

એટલે એક માણસે પોતાની સામે થએલા આક્ષેપો માટે કોર્ટમાં પગલાં ન લીધાં હોય તેથી તેણે તે આક્ષેપો માની લીધા છે એમ અનુમાન બાંધી શકાય નહિ. અને જો એટલાજ અનુમાન ઉપરથી કોઇ બીજો માણસ તે આક્ષેપો ફરીથી છાપવાની કે ફેલાવવાની ધૃષ્ટતા કરે તો તે પોતાનેજ જોખમે છે અને આ કેસની માફક તેને પણ પાછળથી પસ્તાવાનો પ્રસંગ આવે છે.

આ સવાલ બાજુએ રાખીએ તો પણ બ્લાકટાનંદે કરેલા આક્ષેપો દેવકીનંદન મહારાજના ધ્યાન પર લાવવામાં આવ્યા હતા તે વિષે પુરાવો રજુ થયો નથી; અથવા દેવકીનંદન મહારાજ બ્લાકટાનંદના પુસ્તકથી માહીતગાર હતા તેવું પણ જુબાનીથી પુરવાર કરવામાં આવ્યું નથી. જુબાની પરથી એટલું જ માલુમ પડે છે કે વલ્લભદાસ અને તેના મિત્રોએ બ્લાકટાનંદની ચોપડી મોકલવાની

ગોઠવણ કરી હતી; પણ મહારાજને ચોપડી મોકલવામાં આવી હતી કે? તથા તેમને તે પહોંચી હતી કે નહિ? તે વિષે કોઇએ કાંઇ કહ્યું નથી.

વળી આરોપી તરફથી બીજી એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે ૧૯૧૧ માં મહારાજના કેટલાક સેવકોએ બ્લાકટાનંદનાં પુસ્તકો પર અંકુશ મુકવા માટે પોલીસ કમીશ્નરને અરજી કરી હતી પણ જ્યારે કમીશ્નરે વચ્ચે પડવાની ના પાડી ત્યારે આ શિષ્યોએ કોઇ પણજાતનાં આગળ પગલાં લીધાં નહતાં એટલે કોઇ પણ માણસ એમ ધારી શકે કે તેઓના આક્ષેપો ખરા લાગ્યા હશે અને કોર્ટમાં તેમનું કાંઇ નીપજશે નહિ એવી તેમને ખાતરી થઇ હશે. પણ આ દલીલ બીલકુલ મૂર્ખાઇભરેલી છે. શિષ્યોએ કાંઇ પગલાં લીધાં નહિ તેનાં ઘણાં કારણો આપી શકાય તેમ છે. પગલાં ન લીધાં તેથી એમ ન કહી શકાય કે તેમણે આક્ષેપો ખરા માની લીધા હતા. એક નજીવો માણસ કે જેનો વિચાર આ રીતે પ્રતિષ્ઠામાં આવવાનો હતો તેવા માણસ સામે કામ ચલાવવાની ઉપાધિમાં મહારાજ જેવા પ્રતિષ્ઠિત માણસને નાખીને તેમના મગજની શાંતિનો ભંગ કરવાનું તેમણે યોગ્ય ધાર્યું ન હોય. વળી આવાં હલકટ પુસ્તકો ઉપર તેમણે બહુ ધ્યાન આપવું પણ યોગ્ય ધાર્યું ન હોય. વળી જુબાનીમાં પણ એમ જણાવવામાં આવેલું છે કે જ્યારે આ પુસ્તકોની કોપીઓ છુટથી વહેંચવામાં આવી હતી ત્યારે ઘણા માણસોએ તેને કીમત વિનાની સમજીને તળાવમાં ફેંકી દીધી હતી. કોઇએ પગલાં ન લીધાં એટલાજ કારણથી જ આરોપીએ એ લખાણ શુધ્ધ નિષ્ઠાથી કર્યાં હતાં એમ હું નથી માની શકતો અને તેટલાજ ઉપરથી આરોપી જેવો એક જવાબદાર પેપરનો અધિપતિ એમ માની લે કે બ્લાકટાનંદના આક્ષેપો સાચા હતા તો તેને માટે તેજ જવાબદાર છે; કારણ કે એવું માનવાને ચોકસ કારણો તેની પાસે હતાં નહિ. હું ચોકખી રીતે

એવો અભિપ્રાય ધરાવું છું કે મજકુર કેસમાં જે પુરાવો અને વિગતો રજુ થઇ છે તે ઉપરથી એક સાધારણ બુદ્ધિ અને દુરંદેશીવાળા માણસ તરીકે આરોપીને બ્લાકટાનંદની ચોપડીમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો ખરા માની લેવાને પૂરતાં કારણો નહોતાં. વળી આરોપીના સ્વાર્થ કે હિતનું રક્ષણ કરવાનો પણ તેને સવાલ નહોતો. તે એટલું જ કહી શકે કે સવાલ જાહેર હિતનો હતો પણ તેમાંએ તેણે સત્યની મર્યાદા ઓળંગવી જોઇએ નહિ, અગર કોઇપણ વિગત દાબી દેવી જોઇએ નહિ કે ખોટી રીતે સાંભળવી જોઇએ નહિ.

છેલ્લો સાક્ષી ચીમનલાલ છે. આ સાક્ષી જણાવે છે કે બાપુ તારા નામની જાણીતી ગાનારી અને બીજી કેટલીક નાચનારીઓ દેવકીનંદન મહારાજની મુલાકાતે જતી હતી; પણ એ બધાં ખરાબ હેતુ અગર અનીતિ ચલાવવા જતાં હતાં એવું જુબાનીમાં ક્યાંઇએ જણાવવામાં આવ્યું નથી. એ વાત જાણીતી છે કે ઘણી નાચનારીઓ મહારાજોને પૂજનારી હોય છે અને કેટલાક તો તેમની શિષ્યાઓ પણ હોય છે. વળી આ નાચનારીઓ જાહેરમાંજ મહારાજ પાસે જતી. સાક્ષી તથા બીજા માણસો પણ ત્યાં હાજર રહેતા અને નાચનારીઓ મહારાજની હાજરીમાં ફક્ત ગાતી હતી. તેઓ નાચતી પણ ન હતી. એટલે નાચનારીઓની મુલાકાતમાં કાંઇ પણ અનીતિમય કે અયોગ્ય વર્તન કલ્પી શકાય તેમ નથી એટલે આ ઉપરથી એમ માનવાને જરાએ કારણ મળી શકે તેમ નથી કે દેવકીનંદન મહારાજ અનીતિમાન હતા.

પણ હું તો સાક્ષી ચીમનલાલને માની શકતો નથી, કારણ કે આમજી સુરજીએ એમ જણાવ્યું નથી કે નાચનારીઓ મહારાજ પાસે જતી હતી, ક્યાંએ તે વિષેની બાતમી તેને મળી હતી; પણ દેવકીનંદન મહારાજ સામે નાચનારીઓ સાથેનો જે સંબંધ આરોપીએ એક લખાણમાં વર્ણવ્યો છે તે માટે તે એકજ

કારણ આપે છે અને તે એ છે કે મહારાજે તેમના પુત્રના લગ્ન પ્રસંગે નાચનારીઓને નાચ કરવા બોલાવી હતી પણ એ આક્ષેપ પૂરવાર કરવા જરા પણ પૂરાવા રજુ કરવામાં આવ્યો નથી. આરોપી કહે છે કે તે મહારાજાનો ઇતિહાસ લખતો હતો પણ મેં ઉપર જણાવ્યું છે તે પ્રમાણે આ ઇતિહાસ કહી શકાય જ નહિ. આરોપીએ અહીંથી તહીંથી જુદા જુદા પ્રસંગો એકઠા કરી મહારાજ સામે હલકટ આક્ષેપો કર્યા છે. દાખલા તરીકે મૂળ હિંદી પુસ્તકમાં મહારાજોને એક ભાટીયા સ્ત્રી સાથે રહેતા વર્ણવવામાં આવ્યા છે. આરોપીએ તેમાં સુધારો કરીને એમ લખ્યું છે કે મહારાજ તેની સાથે સુતા હતા. વળી આ બધા આક્ષેપો આરોપી કયા આધારે કરે છે તે પણ તેણે આરટીકલમાં જણાવ્યું નથી. એક પ્રામાણિક ભાષાંતરકાર તરીકે તેણે જણાવવું જોઇતું હતું કે તે જે ઉતારાઓ કરતો હતો. તે બ્લાકટાનંદના પુસ્તકોમાંથી હતા. વળી આરોપીને પ્રાગજી સુરજીના સોલીસીટરો મારફતે નોટીસ મોકલવામાં આવી હતી. જેનો તેણે જવાબ પણ આપ્યો નથી અને તેમાં કરવામાં આવેલી માગણી પ્રમાણે માફી પણ માગી નથી, પણ ઉલટું તેણે તા. ૧૬ મી જુલાઇના પોતાના અંકમાં એક લીલી પટી ચોટાડેલી નજરે પડે છે. તેમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે "પ્રાગજી તરફથી નોટીસ મોકલવામાં આવી છે જેની વધુ વિગતો આવતા અંકમાં પ્રગટ કરવામાં આવશે." આવી રીતે નોટીસનું અપમાન કરતાં પણ આરોપી અચકાયો નથી. તા. ૨૩ મી જુલાઇના અંકમાં પણ આરોપીએ બદનક્ષી ભર્યાં લખાણો કર્યાં છે. વળી આરોપીએ આ અંકમાં ગંભીર આક્ષેપ કર્યો છે કે વિધવા રૂકમણીબાઇ મહારાજના સંગથી સગર્ભા થઇ હતી તે વાત મુળ હીંદી પુસ્તકમાં નથી.

જો આરોપીને વૈષ્ણવ ધર્મના સડાઓ દૂર કરવાની પ્રામાણિક ઇચ્છા હોત અને તે માટેજ તેને ટીકા કરવાનું પ્રાપ્ત થયું હોત

તો એક પત્રકાર તરીકે પોતાના વાંચકોને કહી શકયો હોત કે મહારાજોના સંબંધમાં બ્લાકટાનંદનાં કેટલાંક પુસ્તકો મળ્યાં છે જેમાંથી તે ઉતારો કરવા ઇરાદો રાખે છે તા. ૯ મી જુલાઇના અંકમાં આવું કાંઇ પણ જાહેર કરવામાં આવ્યું નથી પણ તેણે તો વાંચકોની જીજ્ઞાસા વધે એવી જાહેર ખબરો પોતાના પત્રમાં પ્રગટ કરી હતી. વળી જાહેર પ્રજાના હિત માટે તે આમ કરતો હતો એવો ખુલાસો પણ તેણે બહાર પાડયો નથી. એક મોબ્ભાદાર પત્રકાર તો આવે પ્રસંગે એમજ લખી શકે કે "વૈષ્ણવ ધર્મમાં ઘણી અનીતિ અને સડો પેસી ગયો છે એક મહારાજ છપ્પન્ન ભોગ કરે છે તે ક્રિયા ઘણી વાંધા ભરી છે. વૈષ્ણવો ! તમે મહારાજોને પૂજો છો છતાં બ્લાકટાનંદે તમારા માટે શું લખ્યું છે તે વાંચી જુઓ. હું એના પુસ્તકમાંથી કેટલાક ઉતારા તમારી જાણ માટે આપું છું."

પણ આરોપીએ તેવું કાંઇજ કર્યું નથી. તેણે તો નોટીસ અને સમન્સ મળવા છતાં. પોતાનાં વાંધાભર્યાં લખાણો લખવા ચાલુજ રાખ્યાં. તા ૨૫ મા જુલાઇએ મે આરોપી પાગલ સામે વોરંટ કાઢયું અને મી૦ એલ૦ આર તેરસી તેને માટે જામીન તરીકે થતાં તેને છૂટો કરવામાં આવ્યો હતો. આટલું થયા પછી આરોપીને ખબર હતી કે દેવકીનંદનમહારાજની વિધવાની લાગણીઓ દુઃખાઇ હતી અને તેણે ફરીઆદ નોંધાવી હતી. છતાં તા–૨૯ મી ના અંકમાં આરોપીએ દેવકીનંદન મહારાજ વિષે વિધવા સાથે વ્યભિચાર કરવાના ગંભીર અને હલકટ આક્ષેપ કર્યો છે. આરોપીએ ફરીઆદીને પણ હલકો પાડવાનો પ્રયાસ કર્યો છે; એટલુંજ નહિ પણ કોર્ટના ચાલતા મુકદમાના તરફ પણ તેણે બીલકુલ બેદરકારી બતાવવાને પોતાનાં લખાણો ચાલુ રાખ્યાં હતાં જે વર્તણુક તિરસ્કારને પાત્ર છે.

છેવટમાં હું જાહેર કરું છું કે બચાવ નિષ્ફળ નીવડયો છે. મારી સમક્ષ પડેલા બધા પુરાવા ઉપરથી હું આરોપીને તકસી-

ર્વાર જાહેર કરૂં છું. આરોપીની વર્તણુક એવી છે જે બીલકુલ દયાને પાત્ર નથી. તેનો ગુન્હો ઘણોજ ગંભીર છે કારણકે તેણે એક મોટા સંપ્રદાયના ધર્મગુરૂ સામે હલકા આક્ષેપો કર્યા છે. આ દેશના લોકો ધાર્મિક વૃત્તના હોવાથી પોતાના ધર્મગુરૂ ઉપર થતા હુમલાઓ સાંખી શકતા નથી અને પોતાની રીત રીવાજો બીજા લોકોને ગમે તેવા ખોટા કે વ્હેમી લાગે છતાં તેનું સરકાર તરફથી રક્ષણ થવું જોઇએ એમ તેઓ ઇચ્છે છે.

એ વાત સાચી છે કે અત્યારે ધર્મને નામે સમાજમાં જે સડો પેસી ગયો છે તેને સુધારવા માટે જે પ્રામાણિક પ્રયાસો થતા હોય તેમાં કાયદો કદીપણ વચ્ચે આવવા માંગતો નથી. આવો સડો દૂર કરવાની આકાંક્ષા એ પણ શુભ આકાંક્ષા છે. પણ આમ કરનાર વ્યક્તિઓએ જાણવું જોઇએ કે તેમના કાર્યમાં જોખમ ભારે રહેલું છે એટલે તેમણે સાવચેતીથી અને શુદ્ધ હેતુથી વર્તન કરવું જોઇએ.

બીજી બાજુએ આરોપી કહે છે કે તેણે દેવકીનંદન મહારાજની આબરૂને ધોક્કો પહોંચાડવાના કે તેમના કુટુંબની લાગણીઓ દુખાડવાના ઇરાદાથી આ લખાણો લખ્યાં નથી; એટલે તેને સજા કરતાં પહેલાં તેના હેતુઓ પણ ધ્યાનમાં લેવા જોઇએ. પણ આરોપીને તેની ભૂલ સુધારવા માટે શરૂઆતમાં તક આપવામાં આવી હતી પણ તેનો અમલ કરવાની તેણે દરકાર કરી નથી. બધાજ સંજોગો વિચારી જોતાં હુ માનું છું કે આરોપીને નીચેની શિક્ષા થવી ઘટે છે:—

પહેલા આરોપ માટે રૂપીઆ ૧૫૦ નો દંડ. બીજા આરોપ માટે રૂપીઆ ૧૫૦ નો દંડ. દંડ ન ભરે તો દરેક આરોપ માટે બે માસની સાદી કેદની સજા.

(સહી) એસ- એસ- રાંગણેકર
૨૧-૧-૧૯૨૫

ખરી કોપી
(સહી) એસ-એસ-રાંગણેકર
વડા પ્રેસીડેન્સી મેજીસ્ટ્રેટ
મુંબઇ

વર્તમાનપત્રો શું કહે છે?

"મુંબાઇ સમાચાર" તા. ૨૪-૧-૨૬.

ગયા ગુરૂવારે મુંબઇના વડા ઇલાકેદાર મેજીસ્ટ્રેટ મી૦ એસ. એસ. રાંગણેકરે પોતાની સમક્ષ લગભગ ૭ માસ થયાં ચાલતા એક અતિ ચકચારભર્યા મુકદમામાં ફરીયાદીના લાભમાં ચુકાદો આપીને તેપર છેવટનો પડદો નાંખ્યો છે. મુંબાઇ અને દેશાવરમાં શ્રીવલ્લભ સંપ્રદાયના વૈષ્ણવોના મોટા સમૂહમાંજ નહિ, પણ તે સમાજની બહાર પણ તેઓશ્રીની હૈયાતી દરમ્યાનજ નહિ, પણ તેની પછી અત્યારે પણ કેટલુંક સન્માન ધરાવતા તે સંપ્રદાયના એક અગ્રગણ્ય ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનંદન મહારાજનું "જીવનચરિત્ર લખવા"નાં બહાનાં હેઠળ કરાયલી ખુલ્લી બદનક્ષીના અંગે આ મુકદમો માંડવામાં આવ્યો હતો. "પ્રવાસી પાગલ" કે જેને આઠ દશ મહિના ઉપર મુંબઇમાં કોઇ ઓળખતું પણ ન હતું, તેણે પોતાને કોઇ અન્ય ધંધો ન મળવાથી "પોલ" નામનું એક અઠવાડીક ફરફરીયું કાઢયું. તેમાં ગમે તેવા ધીમાન, શ્રીમાન કે વિદ્યાવાન વ્યક્તિને અને તેમાંએ ઘણે મોટે ભાગે વૈષ્ણવો જેમને પોતાના પૂજ્ય ગુરુઓ તરીકે માને છે તે ગોસ્વામી મહારાજો માટે ગમે તેવાં વિશેષણોનો ઉપયોગ કરીને અને કાંઇ ખાસ અને વિગતે ભરોંસેદાર તપાસ કર્યા વિના તેમનાં ખાનગી જીવનચરીત્રો વિષે યદ્વાતદ્વા લખીને ગમે તે પ્રકારે પ્રસિદ્ધિ મેળવવા તે તેના તંત્રીપદ ઉપર સહસા આરૂઢ બની બેઠો. બીજા અનેક ધર્મોનીજ જેમ વિશુદ્ધ નાતિના પાયા ઉપર રચાયલા આ વલ્લભ સંપ્રદાય અને તેના આદ્ય સ્થાપક શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્ય સામેજ નહિ, પણ વષ્ણવોના અને અનેક સનાતનીઓનાં મન, પ્રાણ અને આત્મારૂપ સેવ્ય સ્વરૂપ શ્રીનાથજી માટે પણ તેને ભૈરવની

મૂર્તિ કહી તેની નિરંકુશિતપણે નિંદા લખવા માંડે, ત્યારે હીંદની કોઇપણ ભાષામાં પૂર્વે કદી ન સંભળાયલું તેવું ,"બ્લાકટાનંદ" જેવું વિચિત્ર અને સંસ્કૃત યા હીંદની કોઇ પ્રાકૃત ભાષામાં ન જડતા એવા શબ્દોનાં જોડાણથી બનેલા એ વિશેષ નામને ધારણ કરનાર એક કહેવાતા સ્વામિ–સંન્યાસીએ, બીજા ગોસ્વામી મહારાજો સાથે ગોસ્વામી શ્રી દેવકીનંદન મહારાજ માટેની કેટલીક બીભત્સ હકિકત લખી, અને પોતાની હૈયાતી દરમ્યાન તે મહારાજશ્રીએ તેવી રીતે પોતાની બદનક્ષી કરનાર સામે કોઇપણ રીતનાં કાયદેસરનાં પગલાં ન લીધાં તે ઉપરથી આ "પાગલે" પોતાનાં 'પોલ'માં તેનો પુનરુલ્લેખ કર્યો, એટલુંજ નહીં પણ કોર્ટ અને પ્રજાની નજરમાં સખ્ત ટીકાને પાત્ર બન્યા પ્રમાણે તેણે પોતાની આ વાર્તા ખાસ આકર્ષક બને અને પોતાનું પત્ર પ્રજાની હલકી મનોવૃત્તિને પોષતું થઇ વધારે ખપે માટે તે મેજીસ્ટ્રેટે ઠરાવ્યું છે તેમ નગ્ન અને અનીતિમાન ભાષામાં લખવા માંડી અને તેમાં કેટલુંક મીઠું મરચું પણ ભભરાવ્યું.

આ રીતે આ મુકદમામાં આ દેશની પ્રજાની તેના ધર્મ પ્રત્યેની લાગણી જોતાં "પોલના જેવી નગ્ન બીભત્સ ભાષામાં લખાતા લખાણો જ્યાં શિષ્ટતાની મર્યાદાનો ભંગ કરતા હોય, ત્યાં બ્રિટિશ અદાલત કેમ ન્યાય તોલવા તત્પર રહેશે તેનો પુરાવો પણ મળે છે. આપણે આ પરથી હવે આશા રાખીશું કે "પોલ" વિવેકહીનપણે નિત્યની નિંદાનો ધંધો બંધ કરી, તે શુદ્ધ નિષ્ઠાથી ખરા સુધારાનો કોઈ નવો માર્ગ ગ્રહણ કરશે. તે તેમ નહીં કરે તો જ્યાં જ્યાં તે વંચાય છે તે કુટુંબોમાં ને બીજા કુટુંબોની અધઃપતન કરાવનારૂં છે તેથી વધુ બીજાં કશાને ખાતર નહી, તો પણ પોતાની વહુ, બ્હેન અને દીકરીઓની શુદ્ધતા અને સલામતીને ખાતર આવું હલકું વાંચન પોતાને ત્યાં ન પ્રવેશે તેની તકેદારી રાખવી જોઇએ. પોલીસ

અને સરકારે પણ ખરા લેખકની સ્વતંત્રતાની વચ્ચે ન અવાય તે રીતે પ્રજાનાં જીવનને ભ્રષ્ટ કરતા સાહિત્યના પ્રચાર કરવા ઉપર ઘટતો અંકુશ મેલવો જોઇએ. સ્વતંત્રતાની હદ કુદાવી જનાર સ્વચ્છંદતા તેણે નજ ચલાવી લેવી જોઇએ.

"ગુજરાતી" તા. ૨૪-૧-૨૬.

શુદ્ધાદ્વૈત સંપ્રદાયી વૈષ્ણવોની, તેમના પંથના સ્થાપક મૂળ શ્રી વલ્લભાચાર્યની અને તેમના સિદ્ધાંતોની, તેમના પૂજ્ય દેવ શ્રી નાથજીની નિંદા કરવાનો હમણાં એક વા વાયો છે અને તેને માટેનું એક સાધન તે 'પોલ' નામનું એક પત્ર છે. એ પત્રને સહાય કરનારા, તેના કાર્ય પ્રતિ સહાનુભૂતિ દર્શાવનારા જે ત્રણ ચાર પુરુષો છે તેઓમાં જાણીતા એક મી. લખમીદાસ રવજી તેરસી છે. એ "પોલ" પત્રમાં જે લખાણો આવે છે તેની ભાષા અને વિચારો સંસ્કારી માણસોની નથી, પણ દારૂ પી મસ્ત બનેલા માછીમારો કે ઘાંચી-ગોલાની કે કોળીદુબળાની હોય તેમ વધારે છે. આ ભાષામાં થતાં લખાણો વાંચી મુંબઇમાં હુલ્લડ થયું નથી એજ એક મોટી આશ્ચર્યની વાર્તા છે. અમો ખાતરીથી એમ માનીએ છીએ કે જો ઇસ્લામી કે પારસી કે ખ્રીસ્તી ધર્મના સંબંધમાં આવાં નીચ અને ગલીચ લખાણો લખાયાં હોત તો તરતજ તોફાનો થયાં હોત અને પોલીસને વચમાં પડવું પડયું હોત. સ્ત્રીઓના સંબંધમાં પણ એ 'પોલ' પત્રમાં જે રીતે લખાયું છે તે કોઇ પણ સંસ્કારી સમાજ ચલાવી શકે તેવું નથી. અને એક રીતે કહીએ તો મુંબઇ શહેરમાં ગંધાતી ગટરની વાસ ફેલાવવાનું સાધન એ પત્ર છે. માજીસ્ટ્રેટ સ્પષ્ટ કહે છે કે જે લખાણો પ્રકટ થયાં છે તેમાં આચાર્યશ્રીની નાલેશી ચોખ્ખી છે અને તેથી તેમના વંશજોનું અને ભવિષ્યનું દિલ દુઃખાય તેમાં અશક્ય કંઇ નથી. આરોપીને જે પુરુષો દુનિયામાં હયાત છે

નહિં, તેઓની નિંદા કરવાનું કશું કારણ હતું નહિં, પણ તેણે વ્ય-
ભિચારની અને છીનાળાંની વાતો આપવામાં આવશે, આવશે એવી
નોંધો અને જાહિરાતોથી લોકોની જીજ્ઞાસા ઉશ્કેરવાનો માર્ગ લીધો,
એવી પોલ માજીસ્ટ્રેટે બતાવી આપી છે. માજીસ્ટ્રેટ કહે છે કે આ-
રોપીએ આ ફરિઆદ મંડાયા પછી પણ કોર્ટનો તિરસ્કાર કરવા
સુધીની ઉદ્ધતાઇ બતાવી છે તે આરોપીનું મગજ કેટલું સડેલું છે તે
બતાવે છે. માજીસ્ટ્રેટ એટલી હદ સુધી કહે છે તેનાં લખાણો બીભ-
ત્સ છે અને તે છતાં મુંબઇ શહેરની પોલીસ ચલાવી રહી છે અને
મી૦ લખમીદાસ રવજી તેરસીનો તેને ટેકો છે ! અને જ્યારે લોકોએ
તેની વિરુદ્ધ પોલીસને પગલાં લેવા લખ્યું ત્યારે મી૦ તેરસીએ પોલીસ
કમીશ્નરને તેમ ના કરવાનો કાગળ લખ્યો હતો ! આશ્ચર્યકારક તો
એ છે કે મી૦ તેરસી જેવા પુરુષે ભૂલેશ્વરમાં આખો દિવસ છીનાળાં
ચાલે છે અને વૈષ્ણવોનાં મંદિરોનાં માણસોનાં નિવાસસ્થાનો તે
કુટણખાનાંઓ છે એવું લખીને તેમની નાલેશી કરી છે તેમજ એ
ભાગમાં વસનારા હિંદુઓના એક મોટા ભાગનું પણ અપમાન કર-
કરવાનું સાહસ કરેલું છે ! માજીસ્ટ્રેટ આરોપી પાગલ માટે કહે છે
કે તે જરા પણ દયાને પાત્ર નથી, તે તદ્દન વાજબી છે. વીર પુરુષો
એક ખરાબ સ્ત્રીની આબરૂનું પણ રક્ષણ કરે છે, પણ અત્રે તો
મર્દાઇ એક સ્ત્રીની બેઆબરૂ કરવામાં, બીભત્સ લખાણો ફેલાવવામાં,
ઢેડાભંગી કે ઘાંચીગોલાની ભાષામાં લખવામાં આપવડાઇ માને છે.

"સાંજવર્તમાન" તા. ૨૨-૧-૨૬.

મુંબઇની હિંદુ પ્રજા વચ્ચે ભારે ખળભળાટ મચાવનારા પેલા
મહારાજ લાઇબલ કેસનો અંત આવ્યો છે. એ મુકદમાના તોહોમત
દાર પ્રવાસી પાગલને ન્યાયમૂર્તિ રાંગણેકરે તકસીરવાર ઠરાવ્યો છે
અને તેને રૂ. ૩૦૦ નો દંડ અથવા ચાર મહિનાના આસાન કેદની

સજા કરી છે. ન્યાયની અદાલતમાં અપરાધી બનીને આ સજા પા મેલા પાગલજીએ પોતાનાં અઠવાડીક રમુજી પત્ર "પોલ"માં વૈષ્ણવો ના નામાંકીત ધર્મગુરુ મર્હુમ ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજીની ખાનગી જીંદગીના સંબંધમાં લખાણો પ્રગટ કરી મરનારની હડ-હડતી નાલેશી તથા ગંભીર બદનક્ષી કરી હતી. તેઓની આબરૂ ઇજતને ભયંકર ધોકો પુગાડયો હતો અને ગોસ્વામીશ્રીનાં કુટુંબીઓ-ની તેમજ તેમના હજારો સેવકોની લાગણી દુ:ખાવીને તેઓનાં અંત:કરણને કાતીલ જખમ કર્યા હતા, એવા આક્ષેપો મુકીને આ પાગલજીને ઇન્સાફની દેવડીએ આપણા શહેરનો એક આગેવાન લેખાતો સાહસિક ભાટીયો શહેરી અને વૈષ્ણવોનો નેતા ઘસડી ગયો હતો. તે નામદારે કાયદાને આધારે જાહેર કર્યું છે કે ગોસ્વામી શ્રી દેવકીનંદનાચાર્યજી મહારાજ સામે જે આક્ષેપો પોતાનાં લખા-ણોમાં મુકયા હતા, તે આક્ષેપોની સચ્ચાઇ પુરવાર કરવાને પ્રવાસી પાગલ કંગાળ રીતે નિષ્ફળ નીવડયો છે. તે પોતાની પ્રામાણિક નિષ્ટા સાબીત કરી શકયો નથી, એક પ્રમાણિક નિષ્ઠાવાળા જર્ના-લીસ્ટ તરીકે તે વર્ત્યો નથી, તેની વર્તણુંક દયાને લાયકની નથી. તેણે કરેલો ગુન્હો બહુ ગંભીર છે અને એક મોટા પંથના વડા ઉપર ન છાજતા નિર્લજ્જ હુમલા તેણે કર્યા છે. તે ધાસ્તીભર્યા માર્ગ માં ચાલ્યો છે અને પોતાની હુલડાઇ સુધારવાની તકનો લાભ નહીં લેતાં તે આગળ ને આગળ વધ્યો છે. આવા ઘણાજ અર્થસૂચક અને એક જર્નાલીસ્ટને પોતાની ફરજનો સૌથી ઉંચો ખ્યાલ આપ-નારી ટીકા સાથ મેજીસ્ટ્રેટ મી૰ રાંગણેકરે પાગલને સજા ફરમાવી છે. તોહોમતદાર સામેના આરોપો કેટલા બધા ગંભીર પ્રકારના છે તેનો જે આબેહુબ ચિતાર આપણા આ કાબેલ ઇલાકેદાર વડા ન્યાયાધીશે આપ્યો હતો, તે જોતાં તેઓએ કરેલી સજા જાહેર પ્ર-

જાની નજરમાં બેશક ઓછીજ લેખાશે. કાયદાની કોર્ટનો હુકમ થયા પછી અને પોતાને એ ન્યાયાધીકારી અદાલતના સમન્સ લાગવા પછી પણ ટચાકડીભારની દરકાર નહીં કરે, અને એ પછીના પોતાના પત્રના અંકમાં વધુ લખાણો કરી બદનક્ષી કરવાનું ચાલુ રાખે, એવા પ્રકારની તોહોમતદારની હુલડાઈની જે સખ્ત ખબર લેવાની જરૂર પોતાના ચુકાદામાં મી૦ રાંગણેકરે બતાવી છે, તે પછી તોહોમતદારને કરવામાં આવેલી સજા જોતાં તે માટે બાહોશમાં બાહોશ ધારાશાસ્ત્રી પોતાની અજાયબી દેખાડે, એ અમો તદ્દન સ્વાભાવિક ધારીએ છીએ. તે છતાં આટલું તો ખરૂં છે કે એક હિંદુ લીડરે પોતાના ધર્મગુરુની બદનક્ષી માટે સરકારી કોર્ટમાં જઇ વાજબી ઇન્સાફ મેળવ્યા છે, અને આ પ્રમાણે ઇન્સાફની નેમ જળવાયલી જોઇને વૈષ્ણવ આલમ વચ્ચે બેશક ભારે સંતોષ ફેલાશે. આજે તો મુંબઇમાં "પોલ" "સબ પોલ" અને તેવા બીજાં કેટલાં બધાં પત્રોનો રાફડો ફાટયો છે! તે પત્રોમાંનાં ઘણાંખરાં ચીંથરાંઓમાં કેવાં બીભત્સ તથા લોહી ઉકળી આવે તેવાં ગાળગલોચ કરનારા લખાણો થાય છે, તે મુંબઇના શહેરીઓ સારી પેઠે જાણે છે; તે છતાં દરેક શહેરી આજે મુંગો બેઠો છે. આવા બીભત્સ લખાણો તથા ચિત્રોનો ફેલાવો અટકાવવાની પોતાની કાયદેસર ફરજથી બંધાયલી મુંબઇની ચબરાક પોલીસ પણ આજ મહિનાઓ થયા ચુપ છે. લાંબો વખત થયા મોહોલ્લાઓમાં અને જાહેર રસ્તાઓ ઉપર ઠામ ઠામ બીભત્સ લીટરેચરનો દારૂગોળો વહેંચવામાં આવે છે, તેને અટકાવવાને કોઇ માયનો પૂત હજી સુધી કેમ નીકળતો નથી? પોલીસ પગલાં ભરવાને કાં ઢીલ કરે છે? પ્રવાસી પાગલનાં "પોલ" પત્રમાં જે ગાળગલોચ કરનારાં તથા બદનક્ષી ભર્યાં લખાણો થાય છે, તે માટે તો વડા મેજીસ્ટ્રેટ મી૦ રાંગણેકરે

તેને દંડની સજા કરીને બીજાઓને બેશક અચ્છો ધડો શીખવ્યો છે પણ તે ધડો પુરતો નથી. ખુદ મુંબઈના નામદાર ગવર્નર સર લેસ્લી વીલ્સનની સરકારે અને તેની પોલીસે બીભીત્સ 'લીટરેચર' ને દાબી દેવાને મજબુત હાથે કામ લેવાનો વખત આવી લાગ્યો છે. આવું 'લીટરેચર' ફેલાવનારાં પત્રો તો જર્નલીઝમ' ના નામને મોટી એબ લગાડે છે. 'પોલ' ના પ્રવર્તાવનારાઓ પોતાની હિંદુ કોમ કે વૈષ્ણવ પ્રજાની લાગણી દુખવનારાં અને ખોટી નાલેશી કરનારાં બીભત્સ લખાણો કરીને સુધારાને આગળ વધારવાને બદલે એક નહીં, પંદર નહીં પણ વીસ વર્ષ પાછો હઠાવશે. ગલીચ ચીથરાંઓ મારફતે સુધારાની વાતો કરનારા સુધારકો તો પોતાનાં નામની તથા પૈસાની નાહક મોટી ખુવારી કરે છે.

"જામે જમશેદ" તા. ૨૮-૧-૨૬.

વૈષ્ણુવ સંપ્રદાયમાં બહુ હરખ ફેલાયો છે, સબબ તેના એક પૂજ્ય સ્વર્ગવાસી ધર્મગુરુની ગલીચ બદનક્ષી કરનારને સજા થઈ છે. પુષ્ટિમાર્ગના આચાર્ય શ્રીદેવકીનંદન મહારાજની બદનક્ષી કરવા માટે મી૦ પ્રાગજી સુરજીએ 'પોલ' પત્રના અધિપતિ સામે જે દાવો માંડયો હતો તેથી વૈષ્ણવોમાં અસાધારણ ચકચાર ચાલી રહી હતી. એ દાવાનો નામદાર વડા પ્રેસીડંસી માજીસ્ટ્રેટે ચુકાદો આપ્યો છે અને પ્રવાસી પાગલના લખાણોને બદનક્ષી ભર્યા ઠરાવીને રૂા. ૩૦૦ ના દંડની વ્યાજબી સજા કરી છે. "પોલ" પત્રના અધિપતિએ વૈષ્ણવ મહારાજોમાં દાખલ થયલી કહેવાતી બદીઓ નાબુદ કરવાના ઓઠાં હેઠળ ચાલુ બદનક્ષી ભર્યા લખાણો કર્યા હતાં એટલુંજ નહીં પણ એ પત્ર સભ્યતા વિવેક અને નીતિ રીતિની હદ કુદાવીને ગમે તેવા લખાણો લખી સુધારા તથા જરનાલીઝમના ભલા નામને વગોવતું હતું. માજીસ્ટ્રેટે પોતાની ટીકામાં વાજબી રીતે

જણાવ્યું છે કે આરોપીના લખાણો ધર્મનો સુધારો કરવાની ભાવ- નિકાથી લખાયા નહતા, પણ હલકાં લખાણોથી પોતાના છાપાનો ફેલાવો કરવાની આરોપીની મકસદ હતી. એક મરહુમ ગૃહસ્થની બદનક્ષી કરવી તે ખચીતજ નહીં માફ થઇ શકે એવી બીના છે. પોલના અધિપતિને માજીસ્ટ્રેટે કરેલી સજા તદન વ્યાજબી છે, અને તેથી વૈષ્ણવોને હરખ થાય તે કુદરતી છે.

"પ્રજામિત્ર" તા. ૨૩-૧-૨૬.

પેલા 'પોલ કેસ'નો અંત આવ્યો છે. આ અઠવાડીક પત્રના કોઇ અધિપતિ "પ્રવાસી પાગલે" ગોસ્વામી શ્રીદેવકીનંદનાચાર્યજી જેવા હિન્દુ ધર્મગુરુની હડહડતી બદનક્ષી તેમના મોત પાછળ કરવાનું એક જાતનું હીચકારાપણું બતાવી તમામ ધર્મચુસ્ત વૈષ્ણવોનું દીલ આઝોરદેહ કીધું છે, અને તેમની ધાર્મિક લાગણીને ઘણીજ ઘાતકી રીતે દુઃખવી છે. તે રૂપીઆ ત્રણસોનો દંડ આપી જોકે છુટી ગયો છે, તોપણ તેણે વૈષ્ણવો અને બીજી કોમોનો જે ધિક્કાર પોતાને માથે વહોરી લીધો છે તેમાંથી તે કદીપણ છુટી શકવાનો નથી. તેણે એક મહાન ધર્મગુરુની નીચ અને હડહડતી બદનક્ષી—તે પણ ગલચ અને કમકમાટ ઉપજાવનારા ગલીચ શબ્દોમાં—જે રીતે કીધી છે, તે તરફ જોતાં તેને થયલી સજા, નામદાર વડા મેજીસ્ટ્રેટે કીધેલી સખત ટીકા સાથે અને તેણે ચાલુ રાખેલા ગલીચ લેખો સાથે સરખાવતાં દુઃખાયલાં દીલોને બહુજ નજીવી લાગે એ સંભવિત છે. 'પ્રવાસી પાગલ' જેવા ગુનેહગારો માટે દંડ કે આસન કેદની સજા પુરતી થઇ પડતી નથી, પણ નામદાર મેજીસ્ટ્રેટને કાયદા કાનુ- નની સીમામાં રહીને ઇનસાફ તોળવાનો હોવાથી એ નામદારે કીધેલી સજા માટે આપણે પુરતો સંતોષ દેખાડી આમા કહીશું કે આવા બીભત્સ લેખકોને તેની ગંધીલી જબાનના પ્રમાણમાં સખત સજા

કરવાનું કામ સમાજ યાને સોસાયટીના પોતાના હાથમાં છે. સમાજ યા સોસાયટીઓએ આવા બદઝબાન લેખકોને નિર્લજ બદનક્ષી કરી પોતાની ઝબાનને જાહેરમાં ગલીચ અને ગંધીલી બનાવવા માટે, સમુળગા બોયકોટ કરવા જોઇએ છે. આજે ગલીચ ચીંથરાંઓ અને તેના ગલીચ લેખકો મરકીની પેઠે ફેલાઇ ગયા છે, જેમને ચુંટી ચુંટીને ઘટતા ફેજે પુગાડવાને દરેક કોમમાંથી હીંમતવાન પુરૂષોએ બાહેર આવવું જોઇએ છે. સાચા સંસાર સુધારકો પોતાની જીભને અને પોતાના લેખોને બીભત્સ ભાષાથી ગલીચ બનાવવા જેવા હીચકારા હોતા નથી. તેઓ મરદબચ્ચા હોય છે; જેથી તેઓ ગાળ-ગલોચથી નહીં પણ દાખલા દલીલો, તંદોરસ્ત તકરાર અને લોજીકના મજબુત બળથી પોતાની કલમના ઘોડાને કાગળના મેદાનમાં દપટાવે છે. જેઓ પોતાને અધિપતિમાં અને લેખકોમાં ખપાવે અને જેઓ સમાજને સુધારવાનો ફાંકો રાખે તેઓ પોતાની કલમને ગલીચ અને ગંધીલી બનાવે તો તેવા ડોળઘાલુ સુધારક લેખકો અને અધિ-પતીઓને થતી સખ્ત કેદખાના સિવાયની બીજી સજા તેમના ગલીચ કામમાં ઓરબી વધુ નિર્લજ બનાવે છે. આવા વખતે નામદાર મેજીસ્ટ્રેટોએ પીનલ કોડમાં ફરમાવેલી વધતામાં વધતી દંડ અને કેદની સજા કરી મજબુત ધડો બેસાડવો જોઇએ છે.

\+ \+ \+ \+

'પ્રવાસી પાગલ' જેવા બીભત્સ અધિપતિઓ અને લેખકોનો જમાનો હવે પુરો થવો જોઇએ છે. 'પોલ' જેવા ગલીચ હકીકતો અને નિર્લજ વૃત્તાંતોથી ભરપુર ચીથરીયાં પત્રોનો હવે અંત આવવો જોઇએ છે, નામદાર સરકાર અને પોલીસે આવા નિર્લજ અને ભાંડ ભાષાના લેખોના લખનારાઓને અને તેમના ગલીચ સાહિત્યને જડમુળથી ઉખેડી નાખવા જોઇએ છે. આજે આવાં ચીથરાંઓ દર

અડવાડીએ વધતાંજ જાય છે. કમનસીબે આપણા શહેરમાં અનીતિ-
થી ભરપુર સાહિત્યને પ્રજાના એક વર્ગ તરફથી મજબુત ટેકો મળતો
રહ્યો છે. 'પોલ' જેવા ચીથરીયાં પત્રોએ પ્રજાની નીતના બારકસને
એક રીતે અનીતિના ખરાબે અથડાવી તેના કકડા ભુકા કરી નાંખ્યાં
છે. આવા પત્રોને ચાલુ રાખવા દેવા એ એક રીતે પ્રજાની નીતિ
રીતિનો જાણી જોઇ નાશ કરવા જેવું અમે માનીએ છીએ
આવા કહેવાતા જરનાલીસ્ટો અને તેમના કહેવાતા જરનાલી-
ઝમને મજબુત હાથે દાબી દેવામાં આવશે નહી તો પ્રજાના
આચાર વિચારની સલામતીને એક રીતે મોટા ભયમાં નાં-
ખવા જેવું થશે. સર લેસ્લી વીલસનની દીલસોજી અને ઇન્સાફી સર
કારને અને મુંબઇની પોલીસના બાહોશ અને કરવૈયા વડા અફસર
મી૦ પી. એ. કેલી સી. આઇ. ઇ. ને વ્યાજબી સુચના થઇ શકે કે
પોલ પત્રો જેવા ગલીચ સાહિત્યનો અંત લાવવાનો હાલનોજ પ્રસંગ
છે. આ કામ માટે મી૦ કેલી પુરતા સામર્થવાન છે તોપણ અમો
કહીશું કે આ કામ સહકારથી વધુ ફતેહમંદીથી પાર પડી શકશે.
પ્રજા અને પોલીસ વચ્ચેના સહકાર માટે અમે બોલીએ છીએ.
દરેક કોમે પોતપોતા વચ્ચેના ગલીચ લેખકો અને તેમના ગલીચ
સાહિત્યને સપાટી ઉપર લાવવાની નૈતિક હીંમત બતાવી સરકાર
અને પોલીસને મદદ કરવાની પોતાની પવિત્ર ફરજ સમજવી જોઇ-
એ છે. ગલીચ સાહિત્યનો ફેલાવો કરનારા જેવાજ ગુનેહગાર લેખકો
છે. જેઓ કોમ કોમ વચ્ચે બેદીલી અને કંકાસના બીજની વાવણી
કરી એક કોમને બીજી કોમ સામે ઉશ્કેરવાનું હીચકારાપણું બતાવે
છે. જેમ 'પોલ કેસ'માં "પ્રવાસી પાગલ"ને ધર્મગુરૂ વર્ગ ઉપર ગલીચ
હુમલો કરવાને એક હથીયાર બનાવવામાં આવ્યો છે તેવીજ રીતે
કોમ કોમ વચ્ચે કંકાસના ઝેરી બીજ વાવનારાઓ પણ નાદાન

મૂર્ખાઓને પોતાનું નીચ હથીયાર બનાવી બાહેર પાડે છે. જે આવા મુકદમા વખતે પરદા પાછળ કોણ દોરી તાણવાનું હીચકારાપ બતાવે છે તે શોધી કહાડવાની પ્રથમ જરૂર છે. હથીયાર કરતાં હથીયાર તરીકે મૂર્ખાઓનો લાભ લેનારાઓ વધુ સખ્ત સજા લાયક ઠરે છે. 'પોલ'ના અધિપતિ સામે પોતાના વખત અને નાણાંના મોટા ભોગ આપી મુકદમો લાવવા માટે અને તેને તેની સજા પુગાડવા માટે અમે શેઠ પ્રાગજી સુરજીને અને આખી વૈષ્ણવ કોમને મુબારકબાદી આપીએ છીએ.

આ ઉપરાંત 'ગુજરાતી પંચ', 'પ્રભાત', 'સંદેશ', સનાતન ધર્મ કેસરી', 'ગુજરાતી વર્તમાન' વગેરે પત્રોના અભિપ્રાયો સ્થલસંકોચથી છાપ્યા નથી.

એક રૂપીઆમાં આઠસો પાનાં !

ઉચ્ચું મનન કરવા યોગ્ય પુષ્ટિમાર્ગીય સાહિત્ય માત્ર એક રૂપીઆમાં આઠસો પૃષ્ઠ જેટલું મળશે. ચાર આના પોસ્ટેજ

શુદ્ધાદ્વૈત.

આ નામનું માસિક દરમાસે બહાર પડે છે. ત્રણ ત્રણ રંગના આકર્ષક ચિત્રો, વાર્તાઓ, ઉત્સવ ભાવના અને તત્ત્વજ્ઞાન, સેવા વગેરે બધા વિષયો આવે છે. લવાજમ માત્ર બે રૂપીઆ. લખો નીચેન ઠેકાણે:—

પ્રકાશક: વસંતરામ હરિકૃષ્ણ શાસ્ત્રી.
૨૦૫૧, રાજામહેતાની પોળ, અમદાવાદ

મુદ્રક: ચીમનલાલ ઇશ્વરલાલ મહેતા.
વસંતમુદ્રણાલય, સીવીલહોસ્પીટલ સામે,
અમદાવાદ.